

Mulki Mölsä

AJAT OVAT MUUTTUNEET

*Selvitys tyttöjen ja naisten ympärileikkaukseen liittyvistä
asenteista ja aikeista pääkaupunkiseudulla asuvien
maahanmuuttajien keskuudessa*

SISÄLTÖ

1.	Johdanto	3
1.1	Tutkimuksen tausta ja tarkoitus	3
1.2	Tyttöjen ympärileikkaus -käsitteestä	3
2.	Tyttöjen ympärileikkausperinteen taustaa	4
2.1	Ympärileikkaustyytit	4
2.2	Miksi tyttöjä ympärileikataan	4
2.3	Perinteen levinneisyys	5
3.	Aineisto ja menetelmät	5
4.	Naisten näkemyksiä	5
4.1	Naisten kärsimys	5
4.1.1	Ympärileikkaus Afrikassa	5
4.1.2	Ympärileikkattuna Euroopassa	8
4.2	Äidit ja tyttärien ympärileikkaus	9
4.3	Naimattomat tytöt	11
5.	Miesten mielipiteitä	13
5.1	Aviopuolisot ja isät	13
5.2	Nuoret miehet	15
6.	Pohdintaa ennaltaehkäisevää työtä varten	16
6.1	Ongelmallinen sunna-leikkaus	16
6.2	Onko Suomen laki riittävä	17
6.3.	Puhumisen vaikeus	18
7.	Poikien ympärileikkauksesta	20
8.	Lopuksi	22
	Lähteet ja kirjallisuus	23
	Ensisijaiset lähteet	
	Muut lähteet ja kirjallisuus	
	Liite 1	
	Tyttöjen ympärileikkausten terveyshaitat	24
	Liite 2	
	Haastattelurunko: naiset ja tytöt	24

KIITOKSET

Haluan kiittää kaikkia niitä naisia ja miehiä, jotka suostuivat haastatteluihin ja tekivät tämän tutkimuksen mahdolliseksi. Työtoveriani Marja Tiilikaista kiitän raportin muokkaamisesta lopulliseen muotoonsa. Lämpimät kiitokset myös Ahmed-Wali Haddille, joka auttoi minua somalimpiesten löytämisessä ja haastattelimisessa, sekä Mona Abdulqadirille, joka auttoi minua tavoittamaan haastateltavat sudanilaisnaiset ja toimi tarvittaessa myös tulkkina.

Helsingissä 30.1.2004

Mulki Mölsä

Ihmisoikeusliitto ry
Unioninkatu 45 B 41
00170 Helsinki
Puh. 09-4155 2500
Fax 09-4155 2520

info@ihmisoikeusliitto.fi
www.ihmisoikeusliitto.fi
ISBN 951-95590-8-6
© Ihmisoikeusliitto ry,
Mulki Mölsä

Ulkoasu Taru Koskinen
Ihmisoikeusliitto ry
KokoNainen-projekti
Helsinki 2004

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus on monissa afrikkalaisissa yhteisöissä, mutta myös muualla, elävä kulttuuriperinne, johon liittyy monia tärkeitä sosiaalisia ja myös uskonnollisia merkityksiä. Viime vuosikymmeninä tyttöjen ympärileikkauksesta on siirtolaisten ja pakolaisten myötä tullut ajankohtainen ongelma myös länsimaissa. Tämä muuttoliike on osaltaan nostanut tyttöjen ympärileikkausperinteen lisääntyvän kansainvälisen huomion kohteeksi.

Tyttöjen ympärileikkausta vastustetaan nykyisin yleisesti, sillä se on paitsi tyttöjen ja naisten terveydelle haitallinen (ks. liite 1), myös lasten ja naisten ihmisoikeuksia loukkaava käytäntö. Tyttöjen ja naisten ympärileikkausten lopettamiseen velvoittavat monet ihmisoikeussopimukset, erityisesti Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus, naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus ja kidutuksen vastainen sopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus.

Vuonna 1977 Maailman terveysjärjestö (WHO), YK:n lastenavun rahasto (UNICEF) ja YK:n väestöraahasto (UNFPA) julkistivat yhteisen julkilausuman, jonka tarkoituksena oli tukea hallituksia ja yhteisöjä tyttöjen ympärileikkauksia ehkäisevissä kampanjoissa. YK:n maailmankonferensseissa ja huippukokouksissa, esimerkiksi Kööpenhaminassa vuonna 1980, Nairobissa vuonna 1985, Wienin ihmisoikeuskonferenssissa vuonna 1993, Kairon väestö- ja kehityskonferenssissa vuonna 1994 ja Pekingin naisten asemaa käsittelevässä konferenssissa vuonna 1995, on otettu kantaa tyttöjen ympärileikkausperinnettä vastaan. Monet järjestöt ja hallitukset ovat kehittäneet ohjelmia, joiden tarkoituksena on kouluttaa ja valistaa kansalaisia tyttöjen ympärileikkausten lopettamiseksi.

Tyttöjen ympärileikkausten vastaista työtä tehdään myös Afrikassa. Somalialaiset naisjärjestöt aloittivat jo 1970-luvulla kampanjan tyttöjen ympärileikkauksia vastaan Somaliassa, josta itse olen kotoisin. Valistuksen avulla onnistuttiin vähentämään kaikkien radikaaleinta ja vahingollisinta leikkaustapaa, jota kutsutaan myös faraoniseksi leikkaukseksi. Kokonaan ympärileikkauksia ei kuitenkaan ole saatu loppumaan. Lisäksi monissa muissa Afrikan maissa, joissa tehdään tyttöjen ympärileikkauksia, on lähdetty taistelemaan ympärileikkauksia vastaan ja säädetty tämän perinteen lopettamiseksi myös lakeja.

Lainsäädännöstä huolimatta köyhyys, alikehittyneisyys ja lukutaidottomuus sekä naisten alistettu asema ovat myötävaikuttaneet tradition jatkumiseen.

Suomessa tyttöjen ja naisten ympärileikkauksikysymykset ovat tulleet ajankohtaisiksi somalialaisten pakolaisten myötä 1990-luvun alusta lähtien. Tämän haastattelututkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää afrikkalaistaustaisten maahanmuuttajien näkemyksiä tyttöjen ympärileikkausten tarpeellisuudesta. Tutkimus on jatkoa Stakesin julkaisemalle tutkimukselle *Tyttöjen ympärileikkauksen hoito ja ehkäisy Suomessa* (Mölsä 1994), jota varten haastattelin 130 Uudellamaalla asuvaa somalinaista ja -tyttöä.

Suomen tilanne on tuosta ajankohdasta muuttunut: samalla kun maahanmuuttajien määrä on nopeasti lisääntynyt, myös niiden maahanmuuttajaryhmien kirjo, joiden lähtömaissa tyttöjen ympärileikkauspraktiikkaa harjoitetaan, on kasvanut. Somalialaisten lisäksi muiden etnisten ryhmien näkemyksiä ympärileikkauksista ei kuitenkaan ole aikaisemmin kartoitettu. Myöskään miesten mielipiteitä ei ole aikaisemmin juurikaan kuunneltu. Lisäksi ympärileikkauksia ennaltaehkäisevän työn kannalta Suomessa nähtiin tärkeäksi saada uutta tietoa ympärileikkaustilanteesta ja -asenteista myös somalialaisten osalta.¹

Tämä tutkimus on toteutettu osana Ihmisoikeusliiton koordinoimaa *KokoNainen*-projektia. Projektin tavoitteena on ennaltaehkäistä tyttöjen ympärileikkauksia Suomessa asuvien maahanmuuttajien keskuudessa sekä edistää jo ympärileikkattujen naisten hyvinvointia. Projektin aikana herätetään keskustelua tyttöjen ympärileikkauksiin liittyvistä kysymyksistä niiden maahanmuuttajaryhmien keskuudessa, joiden aikaisemmissa kotimaissa perinnettä harjoitetaan. Lisäksi annetaan koulutusta ja muodostetaan verkostoja ennaltaehkäisevän työn tueksi. Ammattihenkilöstön (erityisesti terveydenhoitajat, lääkärit, lastensuojelu) ja maahanmuuttajien käyttöön tuotetaan myös uutta materiaalia. Kyseessä on pääkaupunkiseudulla toimiva kokeilu- ja kehittämisshanke, jonka aikana tuotetut uudet toimenpidemallit, ohjeistus ja materiaali on tarkoitettu levittämään valtakunnallisesti. Raha-automaattiyhdistys on myöntänyt projektille rahoitusta vuosille 2002–2004.

1.2 Tyttöjen ympärileikkaus -käsitteestä

Tyttöjen ympärileikkausten vastustamistyössä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin käytetään yleisesti termiä FGM eli *female genital mutilation*, tyttöjen sukuelinten silpominen. Helmikuussa 2003 *Inter-*

1 Tyttöjen ympärileikkauksiin liittyvästä aikaisemmasta tutkimuksesta Suomessa ks. esim. Nisula et al. 1995; Hakola 1996.

African Committee:n (IAC) järjestämässä kansainvälisessä ympärileikkauskonferenssissa Addis Abebassa on kuitenkin käyty keskustelua siitä, että termi FGC eli *female genital cutting*, tyttöjen sukuelinten leikkaaminen, voisi neutraalimpana terminä soveltua paremmin käytettäväksi ennaltaehkäisevässä työssä. Tässä tutkimuksessa, kuten myös KokoNainen-projektissa yleisemminkin, käytetään termiä tyttöjen ympärileikkaus, koska se kuvastaa toimenpiteen kulttuurista merkitystä silpomis-termiä paremmin. Tyttöjen ympärileikkaus -termin käyttö antaa myös paremman lähtökohdan perinnettä harjoittavien yhteisöjen parissa tehtävälle aiheen käsittelylle ja ennaltaehkäisevälle työlle (ks. myös Chalmers & Hashi 2000, 229; Johnsdotter et al. 2001, 9). Silpominen tuntuu terminä myös sopimattomalta kuvaamaan pienimpiä ympärileikkausmuotoja kuten erilaisia pistoja ja viiltoja.

2. TYTTÖJEN YMPÄRILEIKKAUSPERINTEEN TAUSTAA

2.1 Ympärileikkaustyyppit

Tyttöjen ympärileikkauksella tarkoitetaan kaikkia niitä kulttuurisia tai ei-hoidollisia toimenpiteitä, joihin liittyy naisten sukuelinten osittainen tai täydellinen poistaminen tai naisten sukuelinten vahingoittaminen jollain muulla tavalla. WHO luokittelee erilaiset ympärileikkaustyyppit seuraavasti:

Tyyppi I: Klitoriksen hupun poistaminen ja/tai klitoriksen osittainen tai täydellinen poistaminen.

Tyyppi II: Klitoriksen poistaminen sekä pienten häpyhuulien poistaminen osittain tai kokonaan.

Tyyppi III: Ulkoisten sukuelinten osittainen tai täydellinen poistaminen sekä typistettyjen häpyhuulten kiinni ompeleminen niin että virtsan ja kuukautisveren poistumiseksi jätetään vain pieni aukko (ns. *infibulatio* tai *faraoninen ympärileikkaus*).

Tyyppi IV: Erilaiset luokittelemattomat tavat: klitoriksen ja/tai häpyhuulten pistely, lävistäminen tai viiltely; klitoriksen ja/tai häpyhuulten venyttäminen; klitoriksen ja ympäröivien kudosten polttaminen; emätinaukon raaputtaminen (ns. *angurya*-viillot) tai emättimen viiltäminen (ns. *gishiri*-viillot); veren vuodattaminen emättimeen laitettavien syövyttävien aineiden avulla; emättimen ahtauttaminen emättimeen laitettavien yrttien avulla; ja muut tavat, jotka voidaan luokitella ympärileikkaukseksi.

On arvioitu, että noin 80 prosenttia kaikista tehdyistä tyttöjen ympärileikkauksista kuului tyyppiin I ja II. Infibulaatioiden (tyyppi III) osuus on noin 15 prosenttia tehdyistä leikkauksista.

Edellä olevat luokittelut ovat kuitenkin vain suuntaa antavia. Käytännössä voi olla vaikea erottaa, minkä tyyppisestä leikkauksesta kulloinkin on kyse. Avausleikkausten yhteydessä on esimerkiksi joskus todettu, että faraonisestikin leikatulla naisella on klitoris saattanut loppujen lopuksi olla tallella yhteen ommeltujen häpyhuulten alla (esim. Johansen 2002, 324-325). Toisaalta on epäselvää, mitä klitoriksen hupun poistaminen ensimmäisen ympärileikkaustyyppin kohdalla tarkoittaa: toimenpiteen suorittamiseksi tarvittaisiin oikeastaan mikroskooppia, jota ympärileikkaajilla yleisesti ottaen tuskin on käytettävissään.² Käytännössä tyyppi I tarkoittaneekin aina klitoriksen osittaista tai täydellistä poistamista.

2.2 Miksi tyttöjä ympärileikataan

Tyttöjen ympärileikkauksikä samoin kuin myös syyt, miksi tytöt ympärileikataan, vaihtelevat eri alueilla ja eri etnisissä ryhmissä. Tyttöjen ympärileikkaus voidaan tehdä jo vauvana, lapsuusvuosina, ennen avioliittoa tai ensimmäisen raskauden aikana. Useimmiten leikkaus kuitenkin tehdään neljän ja kymmenen ikävuoden välillä. Maaseutujen kylissä ympärileikkaajina toimivat usein vanhemmat naiset tai perinteiset kättilöt. Kaupungeissa varakkaammat perheet voivat turvautua koulutettujen kättilöiden ja lääkäreiden palveluihin. Sudanissa perinteistä kättilöä kutsutaan nimellä *daya*. Somaliassa leikkaajat ovat usein joko perinteisiä tai koulutuksen saaneita kättilöitä.

Tyttöjen ympärileikkauksen historiallista alkuperää ei tunneta tarkasti, mutta sen on väitetty juontavan juurensa muinaisen Egyptin ja Sudanin alueilta. Tyttöjen ympärileikkausta on perusteltu eri yhteisöissä muun muassa kulttuuri-identiteetin ja perinteen jatkuvuudella, uskonnollisilla syillä, tyttöjen ja naisten siveyden sekä perheen kunnian säilyttämisellä, avioitumisen edellytyksenä olevan neitsyyden turvaamisella, sukukypsyyden merkinä ja siirtymäriittinä naisten yhteisöön sekä seksuaalisilla, puhtauteen ja esteettisyyteen liittyvillä syillä. (Ks. esim. Abdalla 1992; Dorkenoo & Elworthy 1992.)

Tyttöjen ympärileikkaus on islamia vanhempi tapa, jota on myöhemmin tulkittu islamin näkökulmasta eri tavoin. Suurin osa maailman muslimeista ei harjoita tyttöjen ympärileikkausta, mutta niillä alueilla, joissa tapa on yleinen, kuten Somaliassa ja Suda-

² Lars Almroth 6.9.2003, suullinen tiedonanto. Tyttöjen ympärileikkaus tehdään perinteisesti erityisillä veitsillä, lasinpaloilla tai partakoneen terillä.

nissa, käytäntöä perustellaan myös uskonnollisilla syillä. Tyttöjen ympärileikkausta ei ole mainittu Koraanissa, mutta sen sijaan siihen on viitattu suullisessa perimätiedossa, *haditheissa*. Monet somalialaiset ja sudanilaiset muslimit pitävät tyttöjen ympärileikkausta käsitteleviä haditheja vahvoina, toisin kuin islamilaisessa maailmassa yleensä. (Ks. esim. Roald 2001.)

2.3 Perinteen levinneisyys

WHO:n arvion mukaan maailmassa on 100–132 miljoonaa ympärileikattua naista ja noin kaksi miljoonaa tyttöä kuuluu riskiryhmään tulla ympärileikatuksi vuosittain. Ympärileikatut tai ympärileikkauksen alaiset tytöt ja naiset asuvat yli 28 eri Afrikan maassa, mutta myös eräissä Lähi-idän ja Aasian maissa (muun muassa Oman, Jemen, Yhdistyneet arabiemiirikunnat) sekä jossain määrin muslimiväestön parissa Indonesiassa, Malesiassa ja myös Intiassa (*Daudi Bohra* -niminen pieni muslimiryhmä). Tyttöjen ympärileikkausta harjoitetaan tietävästi myös joidenkin alkuperäiskansojen keskuudessa Keski- ja Etelä-Amerikassa. Tänä päivänä ympärileikattuja ja ympärileikkauksen alaisia tyttöjä ja naisia asuu yhä enenevässä määrin myös maahanmuuttajien keskuudessa Euroopassa, Kanadassa, Yhdysvalloissa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa.

3. AINEISTO JA MENETELMÄT

Tämä tutkimus perustuu pääkaupunkiseudulla tehtyihin haastatteluihin elokuun ja marraskuun välisenä aikana vuonna 2002. Yksi uusintahaastattelu tehtiin lisäksi elokuussa 2003. Haastateltavat ovat olleet eri etnisiin ryhmiin kuuluvia äitejä, isoäitejä ja isiä sekä naimattomia nuoria naisia ja miehiä. Haastateltavia oli yhteensä 30, joista kolme halusi lopulta vastata kysymyksiin kirjallisesti. Haastatelluista 18 oli naisia ja 12 miehiä. Iältään haastatellut olivat 15–60-vuotiaita. Kuusi haastatelluista sijoittui ikäryhmään 15–20-vuotiaat, seitsemän haastatelluista ikäryhmään 21–30-vuotiaat, kymmenen haastatelluista ikäryhmään 31–40-vuotiaat ja seitsemän haastatelluista ikäryhmään 41–60-vuotiaat. Haastateltavat olivat taustaltaan somalialaisia, sudanilaisia, etiopialaisia, eritrealaisia ja nigerialaisia. Haastateltavista 19 oli somalialaisia ja 11 muihin kansallisuusryhmiin kuuluvia. Haastateltavia etsittiin paikoista, joissa maahanmuuttajat kokoontuvat, kuten moskeijasta sekä henkilökohtaisten kontaktien kautta. Lisäksi käytettiin lumipallomenetelmää haastateltavien löytämiseksi – haastateltavat suosittelivat uusia haastateltavia naapurista tai tuttavapiiristään.

Haastattelurungossa (liite 2) oli 68 kysymystä, joista osa oli jatkokysymyksiä. Haastattelut nauhoitettiin ja myöhemmin purettiin. Saatua aineistoa on tarkasteltu sisällönanalyysin kautta. Yhtä lukuun ottamatta haastattelut ovat olleet yksilöhaastatteluja ja ne on tehty haastateltaville parhaiten sopineessa paikassa. Varsinkin somalialaisten naisten haastattelut on tehty heidän kodeissaan, mutta naisia on haastateltu myös muun muassa uintiryhmässä. Kotihaastattelut olivat vaikeita ja aikaa vieviä, koska haastattelun keskeyttivät usein lastenhoito, puhelinsoitot ja kotiaskareet. Joskus haastatteluja jatkettiin toisena päivänä, sillä haastattelut olivat naisten mielestä myös pitkäväteisiä ja ikäviä. Somalimiehiä haastateltiin Pasilan moskeijassa sekä Suomen Somaliliiton ja Kanava ry:n tiloissa. Lisäksi haastatteluja tehtiin Ihmisoikeusliitossa ja Kulttuurikeskus Caisassa. Haastattelut tehtiin somalin, suomen tai englannin kielillä. Yhden sudanilaisen naisen haastattelu on tehty arabian kielellä sudanilaisen Mona Abdulqadirin avulla. Somalimiesten haastatteluista osan on tehnyt somalialainen miespuolinen tutkimusavustaja Ahmed-Wali Haddi joko kokonaan yksin tai yhdessä minun kanssani.

Haastatteluihin osallistuminen on ollut vapaaehtoista. Asian arkaluontoisuuden takia haastateltavien anonymiteetti on luvattu säilyttää tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tutkimuseettisistä syistä vastaajien etninen alkuperä on aineiston esittelyssä monin paikoin jätetty mainitsematta.

4. NAISTEN NÄKEMYKSIÄ

4.1 Naisten kärsimys

4.1.1 Ympärileikkaus Afrikassa

Kahta naista lukuun ottamatta haastatellut naiset olivat itse käyneet läpi ympärileikkauksen. Leikkaustavoissa on eri lähtömaissa ja eri ikäisten naisten kohdalla eroja. Useimmille somalialaisille ja sudanilaisille aikuisille naisille oli ilmeisesti tehty faraoninen ympärileikkaus. Naiset ovat kuvanneet itselleen tehtyä leikkausta esimerkiksi siten, että heidät on ympärileikattu ”tavallisella tavalla” tai että heille on tehty ”ihan somalialainen ympärileikkaus, sä tiedät, se vaikea leikkaus”. Eräs isoäiti totesi, että ”minun aikanani ei tiedetty muusta, kaikille tehtiin faraoninen leikkaus”. Erityisesti nuoremmat haastatellut ovat kertoneet myös pienempimuotoisista leikkauksista ja viilloista. Leikkaustyyppien erottelu ei ole aina helppoa. Esimerkiksi eräs nuori nainen selitti omaa leikkaustaan: ”Ei ainakaan se pahin, niitä on kaksi... Minulle on tehty *sunna*-leikkaus, ei se vaikeampi. On vaan leikattu, ei ole ommeltu.”

Toinen tyttö selitti, että myös hänet oli leikattu ”tavallisella tavalla: pala leikattiin pois ja laitettiin

pari ommelta”. Kyseisen tytön leikkaus muistuttaa lähinnä ympärileikkaustyyppiä II. Osalle tytöistä tehtiin pienempi sunna-leikkaus, vaikka sosiaalinen paine faraonisen leikkauksen tekemiseen onkin aina-kin aikaisemmin ollut vahva. Eräs nainen esimerkiksi kertoi:

Tädilläni oli kolme tyttöä. Hän vei heidät sunna-leikkaukseen. Kaksi kuukautta myöhemmin hän tuli toisiin ajatuksiin ja vei tyttäret faraoniseen leikkaukseen.

Toinen nainen kertoi, että hänelle tehtiin alun perin sunna-leikkaus, mutta miehensä siskojen painostuksesta hän lopulta leikkautti itsensä faraonisesti lapsensa syntymän jälkeen. Eräs nainen puolestaan kertoi, kuinka hän oli säästynyt ympärileikkaukselta ja onnistunut siitä huolimatta pääsemään naimisiin:

Minun siskoni oli ympärileikattu ja hän sanoi, että se ei ollut kovin hyvä kokemus. Sitten minä sanoin, että minua ei kyllä ympärileikata. Minä kieltäydyin ympärileikkauksesta. Minut oli määrä leikata silloin kun olin menossa naimisiin. Mutta kieltäydyin, olin silloin 19. Minun vanhempani ja perheeni halusivat ympärileikkausta... Uskotaan, että ympärileikkaus tekee naisesta puhtaan. Minulle tämä ei ole erityisen hyvä syy. Minun siskoni oli ympärileikattu ja hän kertoi minulle, että hänellä ei ole tuntoa, hän ei tunne mitään miehensä kanssa. Tämä todella pelotti minua... Tuohon aikaan olin puhdas, koska mieheni oli ensimmäinen mies elämässäni. On tärkeää olla neitsyt, ja olla ympärileikattu. Mutta minä olin neitsyt eikä minulla ollut mitään ongelmia naimisiin pääsemisessä. Ja minun mieheni oli aika hyvin koulutettu ja hän tiesi mitä hän halusi eikä hän välittänyt niin paljon. Myös hänen vanhempansa ovat kansainvälisiä ihmisiä ja he vain halusivat hänen olevan onnellinen... Minulla on kolme siskoa.

Ympärileikkaus loppui minun aikanani... Minun siskolleni, se on todella inhottava... Minun toinen siskoni suljettiin kokonaan ja toiselta otettiin kaikki pois. Hän kertoi, että hän ei edes tiennyt, että ihmisellä voisi olla klitoris... Ja sen takia hänellä ei oikeastaan ollut pahoja tunteita kun se otettiin pois. Koska hän ei tiennyt, että se on normaali, yksityinen ruumiinosa.

Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat myös siihen, missä ja millaisin välinein itse leikkaus on eri aikoina suoritettu. Esimerkiksi eräs paimentolaisperheeseen syntynyt isoäiti kertoi, kuinka hänet oli lapsena leikattu maaseudulla puun varjossa ja ommeltu kiinni akasia-puun piikeillä. Nuoremman sukupolven kohdalla leikkauksen on usein tehnyt kodissa kättilö, jolla on saattanut olla käytettävissään puudutusaineita. Vielä nuorempien kohdalla, varsinkin isoissa kaupungeissa, leikkauksia on tehty myös steriilisti sairaalaolosuhteissa. Kuten eräs nuori tyttö

kertoi omasta ympärileikkauksestaan: ”Leikkaus tehtiin sairaalassa, puhtaat välineet ja kaikki. Se oli joku nainen, alan ammattilainen on tehnyt, se oli sivistynyt sairaala... Olosuhteet oli hienot.”

Perinteisesti ympärileikkaajat ovat olleet naisia, mutta nykyisin myös miehiä toimii tyttöjen ympärileikkaajina. Esimerkiksi somalalaiset ovat maininneet muun muassa Mogadishussa toimineet Mustafa- ja Muhammed Soomaali -nimiset tunnetut miespuoliset hoitajat, jotka suorittivat tyttöjen ympärileikkauksia. Eräs nainen puolestaan totesi, että ympärileikkaajien keskuudessa vallitsee eräänlainen sukupuolittunut työnjako: ”Sudanissa miesleikkaajat tekevät vain sunna-leikkauksia. Jos vanhemmat haluavat faraonisen leikkauksen, he vievät tyttären naisleikkaajan luo.”

Joissain ryhmissä, esimerkiksi Keniassa, tyttöjen ympärileikkauksituaalia voidaan pitää selvästi inisiatiivittain, jonka kautta tytöt liitetään naisten yhteisöön. Tässä tutkimuksessa haastateltujen naisten kohdalla rituaalin inisiatiiviluonne ei noussut erityisesti esiin, vaan naiset korostivat kulttuurisia, sosiaalisia ja uskonnollisia syitä sekä puhtauteen ja esteettisyyteen liittyviä seikkoja. Etiopialaiset tytöt leikataan tyypillisesti alle vuoden ikäisenä, usein lapsivuodeaikana, ja ympärileikkaus nähdään niin tyttöjen kuin poikienkin kohdalla osana Etiopian ortodoksikirkon perinnettä. Somalialaisten ja Sudanin rajoittuvilla alueilla etiopialaisten tyttöjen ympärileikkaus muistuttaa Somaliassa ja Sudanissa tehtäviä ympärileikkauksia. Sudanilaiset ja somalialaiset tytöt leikataan tavallisesti 6–10-vuotiaina. Somaliassa tyttöjen ympärileikkausta on perinteisesti pidetty paitsi kulttuurisena tapana, myös islamiin kuuluvana suosituksena. Kuten eräs vanhempi nainen totesi, ”se on vanha islamilainen tapa, hyvin vanha kulttuuritapa”.

Sudanissa tyttöjen ympärileikkausta harjoitetaan lähinnä maan pohjoisosassa asuvan muslimiväestön keskuudessa. Täten Suomeen tulleita Etelä-Sudanista lähtöisin olevia kristittyjä sudanilaisnaisia ei ole yleensä ympärileikattu. Tarkkaa rajanvetoa ei kuitenkaan voida tehdä, sillä Sudanissa tyttöjen ympärileikkauksella on korostettu myös etnisyyttä ja status-ta: ympärileikkausta on saatettu käyttää vähemmistöasemassa olevien keinona nostaa omaa sosiaalista asemaansa ja samaistua varakkaampaan ja hallitsevassa asemassa olevaan pohjoissudanilaisten muslimien ryhmään (Gruenbaum 2001, 104–107).

Haastatellut naiset ovat korostaneet, että tytön ympärileikkauksen on perinteisesti uskottu varmistavan hänen kunniallisuutensa ja avioliittoon pääsynsä. Kuten eräs nainen totesi, ”ensimmäinen kysymys, joka kysytään pojalle vaimoa etsittäessä, on, onko tyttö ympärileikattu. Tämä on miesten ajattelutapa”.

Erään nigerialaisen haastatellun kohdalla leikkaus-
asia tuli sen sijaan ajankohtaiseksi vasta siinä vai-
heessa, kun hän oli avioitumassa.

Useat haastatellut naiset ovat kertoneet ristiriitaisis-
ta tunnoistaan omaan ympärileikkaukseensa liittyen
– yhtäältä omasta halusta olla samanlainen kuin
muut ja tulla ympärileikatuksi, toisaalta leikkauk-
seen liittyvistä peloista ja kivuista. Kuten nuori nai-
nen sanoi: ”Kun leikattiin, en tykännyt siitä. Se oli
kauhea kipu. Mutta sitten myöskin olin tyytyväinen.
Miten mä voisin selittää tämän? Kuukauden ajan
olin kauhea kipeä, se oli aika huono.” Eräs isoäiti
puolestaan selitti, kuinka hän itse vaati tulla ympäri-
leikatuksi, ja hänet leikattiinkin 8-vuotiaana:

*Minä itse kovasti halusin ja vaadin koko ajan.
Silloin luultiin, että se on jotain hyvää.. Kaikkien piti
tavoitella sitä, se oli ikään kuin täydellisyyttä.
Muuten muut lapset olisivat kiusanneet.*

Myös toinen nainen kertoi:

*En koskaan ole kysynyt, kuka on päättänyt minun
leikkauksestani. Monet vanhemmat tekevät leik-
kauksia, sillä muuten heidän lapsiaan pilkataan kou-
lussa. Lapselle voi olla pahempi painajainen jättää
leikkaamatta. Jotkut lapset jopa pakottavat vanhem-
pansa suostumaan leikkaukseen. Tätiini päätti jättää
tyttärensä leikkaamatta. Tytär meni isänsä luo ja
vaati leikkausta. Isä päätti teettää sunna-leikkauksen
tyttarelleen.*

Haastateltujen naisten kohdalla päätöksen ympäri-
leikkauksesta on usein tehnyt oma äiti tai molemmat
vanhemmat yhdessä. Monet naiset ovat korostaneet
myös äidin ja isän siskojen sekä isovanhempien auk-
toriteettia asiassa. Eräs nainen totesi: ”Mielestäni
tämän toimenpiteen lopettaminen kotimaassa on vai-
keaa, sillä mukana ovat isovanhemmat, joilla on
arvovaltaa lastenlapsiaan kohtaan. Isovanhemmat
voivat leikkauttaa lastenlapsensa ilman heidän van-
hempiensa suostumusta.”

Vaikka tytön ympärileikkaukseen liittyy yleensä
yhteisöllisesti tärkeitä merkityksiä, seuraavat esimer-
kit kertovat koskettavasti itse toimenpiteeseen (eri-
tyisesti infibulaatioon) liittyvästä ja sitä seuraavasta
kärsimyksestä, joka heijastuu naisen koko loppuelä-
mään. Nuori tyttö kertoi omista ympärileikkaus-
muistoistaan:

*Muistan, että pienenä olin etukäteen hyvin tyyty-
väinen siitä, että minulle tehtäisiin ympärileikkaus.
En malttanut odottaa leikkauspäivään asti. Jos
minua ei olisi silloin leikattu, ehkä minulle ei olisi
tapahtunut mitään sen kummempaa. Ja olisikin ollut
hyvä, että minua ei olisi leikattu. Mutta muistan,
että silloin kukaan ei paheksunut. Koko yhteiskunta*

*päinvastoin korosti sitä. Mutta ongelmia oli:
Viikkoon en pystynyt kävelemään, olin kipeä ja
minun oli vaikea virtsata, sillä pissatessa poltti hir-
veästi. Ja yhtenä päivänä, taisi olla seuraavana päi-
vänä leikkauksesta, virtsarakko oli niin täynnä,
koska en uskaltanut pissata. Muistan, että äiti sanoi
silloin, että minut leikataan uudestaan, jos en pissaa.
Ja pelosta pissa tuli itsestään alle.*

Myös eräs aikuinen nainen kertoi oman tarinansa:

*Minut leikattiin faraonisella leikkauksella kuusi-
vuotiaana kotona muiden tyttöjen kanssa ennen
koulun alkua. En muista leikkauksesta enää paljo-
akaan. Olin pelokas, itkin – olin nähnyt, mitä muille
tytöille tapahtui ennen minua. Kun tuli minun vuo-
roni ja näin leikkaajanaisen, menetin tajuntani. Kun
heräsin, kaikkialla oli verta ja kipua. Minut laitettiin
sänkyyn. Kahden viikon aikana en pystynyt käy-
mään vessassa, en kävellyt, itkin koko ajan. En juo-
nut paljonkaan, vaikka vanhemmat antoivat juota-
vaa, sillä pelkäsin vessassa käyntiä. Olin pelokas ja
näin painajaisunta monta kuukautta. Joka ilta itkin
unissani, heräsin useita kertoja yössä. Vielä tänäkin
päivänä näen unissani tämän leikkaajanaisen kasvot.
Sain paljon lahjoja – vaatteita, kultakoruja. Pidettiin
suuria juhlia, mutta minä ja siskoni vain itkettiin...*

*Nyt jälkikäteen ajatellen ihmettelen, kuinka aikui-
set voivat juhlia lasten kärsimyksellä. Samaan aikaan
kun aikuiset pitävät hauskaa, tanssivat ja laulavat,
lapset itkevät, eivät pysty käymään vessassa ja ovat
peloissaan. Esimerkiksi minun kärsimykseni, kesti
kuukauden ennen kuin pystyin kävelemään... Naisen
avioiduttua miehen pitää itse avata vaimonsa.
Naisen kärsimys ja kipu voi jatkua kolmekin kuu-
kautta. Tunnen naapurin tytön, joka kuoli verenvuo-
toon avaamisen jälkeen...*

*Leikkaukseni jälkeen minäkin olin iloinen, ylpeä
itsestäni, kauniisti pukeutunut ja pää pystyssä.
Mutta nyt ajattelen, että se on paha asia ja joka
kerta kun mietin asiaa, minulle tulee paha olo ras-
kauteen ja synnytykseen liittyvän trauman takia.
Kun odotin lastani, asuin maalla. Sairaalamatka oli
pitkä, sairaala oli kaukana, tiet olivat huonot ja vaa-
ralliset. Ja mikä pahinta, lapsi ei voi edes tulla ulos
luonnollisesti faraonisen leikkauksen takia. Onneksi
lääkäri osasi ajoissa tehdä oikeat ratkaisut. Muuten
ehkä olisimme kuolleet, sekä minä että vauva.
Synnytyksen jälkeen joku nainen ompeli minut
uudestaan kiinni ja kävin saman kärsimyksen uudes-
taan läpi. Istuin kaksi tuntia vessassa ja itkin kivuis-
ta uudelleen...*

*Monet naiset tyytyvät kohtaloonsa naimisiin men-
nessään. He ovat kuin lapsentekokoneita. He pitävät
kiinni miehestään, vaikka heillä ei ole seksuaalista
tyytytystä. He eivät keskustele miehensä kanssa,
koska pelkäävät avioeroa. Naiset pitävät ongelmansa
omana salaisuutenaan, vaikka aviomies olisi kuinka
korkeasti koulutettu.*

Naisen kertomuksesta nousevat selvästi ne kolme naisellista kipua, joista myös somalialainen runoilija Dahabo Ali Muse on kirjoittanut: ympärileikkaus, hääyö ja lapsen syntymä. Kipu ja kärsimys on nähty luonnollisena osana naisen elämää: muutkin naiset ovat selvinneet hääyöstä, kaikilla naisilla on synnytyksessä vaikeaa (ks. myös Lightfoot-Klein 1989, 57-59).

Sudanilaiset naiset korostivat haastatteluisia synnytyksen jälkeisen uudelleen ompelemisen, *reinfibulaation*, tärkeyttä sudanilaisessa kulttuurissa (vrt. Lightfoot-Klein 1989, 98-101). Haastateltujen naisten mukaan reinfibulaatio nähdään yleensä niin tärkeänä, että Euroopassakin asuvat naiset saattavat matkustaa Sudaniin operaatiota varten. Myös uudelleen ompelemiseen synnytyksen jälkeen saattaa liittyä sukulaisten painostusta. Ompelemalla luodaan neitsyys aina uudelleen. ”Auki” oleminen nähdään myös terveystriskinä, sillä tällöin ”lika” pääsee kulkeutumaan vaginaan vapaasti. Lisäksi seksuaalielämän hyvyys voi olla naisellekin riippuvainen reinfibulaatiosta. Eräs nainen vastasi kysymykseen, miksi nainen Sudanissa reinfibuloidaan synnytyksen jälkeen aina uudelleen:

Koska faraoninen leikkaus on vaikea, se täytyy aina avata. Ja jos avataan ja jätetään auki synnytyksen jälkeen, vagina leviää niin suureksi, että nainen ei enää nauti seksistä. Jos jotain haluaa tuntea, nainen on pakko ommella uudelleen kiinni.

Mutta jotkut sudanilaisistakin naisista kritisoiivat uudelleen ompelemista:

Mielestäni se (reinfibulaatio) on väärin ja se on väärä uskomus. Mielestäni naiset tekevät tämän miestä varten, miehet tykkäävät siitä. Naiset tuntevat kipua... Ja se vaikeuttaa synnytystä.

Osa haastatelluista somaliäideistä oli puolestaan erittäin tyytyväisiä siihen, että äitejä ei ommella Suomessa synnytyksen jälkeen uudelleen kiinni: ”Somaliassa synnyttäessä naiset ommeltiin uudestaan kiinni, mutta Suomessa ei ommella. Se on hieno asia.” Myös Kanadassa tehdyssä tutkimuksessa 70 prosenttia haastatelluista somalinalaisista oli tyytyväisiä siihen, että heitä ei ommeltu uudelleen kiinni synnytyksen jälkeen (Chalmers & Hashi 2000, 231). Eräs äiti kertoi:

Kun synnytin ensimmäisen lapsen Somaliassa, ne vielä laittoivat minut kiinni kuin kengän. Mutta se oli viimeinen kerta, sen jälkeen ei enää onneksi ommeltu. Uudelleen kiinni laittaminen on oma ongelmansa. Minulla on siitä henkilökohtainen kokemus. Kun he ompelivat, he käyttivät metallikkipsiä alapäässä. En pystynyt istumaan ja olin kuu-kauden ajan kipeä. Olen kerran nähnyt Suomessa

ihmisen, jolla oli laitettu pään alueen haavaan metallikkipsi. Kysyin ja minulle kerrottiin, että näin haavasta jää kaunis jälki. Tämä vain muistutti minua omasta uudelleen kiinni ompelemisestä ja siihen liittyvistä kärsimyksistä.. Mutta Suomessa kun ei ommella uudelleen kiinni, seuraavana päivänä (synnytyksen jälkeen) pystyin kävelemään ja itse hoitamaan muutkin lapset. Ei kärsimystä eikä kipua!

4.1.2 Ympärileikattuna Euroopassa

Ne tytöt ja naiset, jotka on itse ympärileikattu tai joiden kotimaissa harjoitetaan tyttöjen ympärileikkausta, ovat aivan uudessa tilanteessa heidän muuttaessaan Suomeen tai muualle Eurooppaan, missä tyttöjen ympärileikkaus on monin tavoin kyseenalaistettu. Euroopassa tyttöjen ympärileikkausta ei harjoiteta, ja se on yleisesti ottaen kriminalisoitu. Kulttuurisesti ”normaalista” käytännöstä tuleekin hetkessä epänormaali, ja samalla ympärileikatut naiset muuttuvat kummajaisiksi. Tässä tilanteessa myös suomalaisen terveydenhuollon työntekijöiden kohtaamiseen liittyy ylimääräisiä jännitysteikkeitä. Erityisesti gynekologisia tutkimuksia pyritään välttämään mahdollisimman pitkään. Esimerkiksi eräs nainen totesi kysyttäessä gynekologisista tutkimuksista:

Olen pelokas, häpeän, pelkään että en ole normaali. Sen takia en mielelläni mene gynekologin vastaanotolle. Nyt kun monet naiset asuvat maansa ulkopuolella, he pelkäävät neuvolan vastaanottoa. Kaikkialla kysytään, miksi heidän alapäänsä on tämän näköinen.

Ympärileikkauksen lisäksi välttelyyn vaikuttaa myös se, että gynekologisia tutkimuksia ei pidetä omalla kohdalla tarpeellisina eikä niiden merkitystä oman terveyden kannalta ymmärretä. Nuoret naimattomat naiset eivät käy gynekologilla, koska eivät mielestään sitä tarvitse ennen avioitumistaan ja sukupuolielämän aloittamista. Vanhemmat naiset kuten isoäidit, mahdollisesti leskinaiset, eivät puolestaan käy gynekologilla, koska he eivät enää synnytä eivätkä sen vuoksi näe tarvetta lääkärin tutkimuksiin.

Useimpien haastateltujen naisten ja tyttöjen mukaan suomalaisilla terveydenhoidon työntekijöillä ei ole tarpeeksi tietoa ja ymmärrystä tyttöjen ympärileikkauksen kulttuurisista taustoista. Samansuuntainen tulos on saatu myös Kanadassa, missä somalinaiset ovat valittaneet hoitajien ja lääkäreiden kulttuurisensitiivisyyden puutteesta hoitotilanteesta (ks. Chalmers & Hashi 2000, 232). Ympärileikatun naisen hoito on kuitenkin vähitellen tullut tutummaksi, kuten eräs äiti selitti:

Alussa ne (suomalainen terveydenhuoltohenkilökunta) eivät tiedäneet, miten hoitaa ympärileikattuja naisia. Muistan, kun olin ensimmäistä kertaa lääkärillä ja hän tutki alapään. Hän oli hämmentynyt, ehkä järkyttynytkin. Mutta nykyisin en huomaa mitään erityistä, ehkä he ovat oppineet, opiskelleet tai heidät opetettiin. Kyllä varmaan lääkärillekin on turhauttavaa nähdä, mitä kiinniompelaminen aiheuttaa. Esi-merkiksi kun ei näe sisään tutkittaessa, ei voi instrumentteja laittaa ja naiselle tutkimus on turhan kivulias.

Eräs äiti totesi, että suomalaiset lääkärit ja hoitajat selittävät ongelmia kuten synnytyksessä tulevia repeämiä yleensä ympärileikkauksella – samalla syylistetään myös nainen ja hänen kulttuurinen perintensä. Ympärileikatut tytöt ja naiset eivät ole kokeneet erityisesti leimautuneensa tehdyn leikkauksen vuoksi, vaikka suomalaisten asenne ympärileikkauksiin näyttävätkin jossain määrin ongelmallisena. Eräs nainen kertoi:

Mistä tavalliset suomalaiset voivat tietää, olenko ympärileikattu vai en? Kerran, kun olin koulutuksessa, missä puhuttiin ympärileikkauksesta, näin miten ne säälivät ja vihaavat sitä. Mutta ne eivät tiedäkään, että lähellä oli uhri!

Toistaiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa käyty julkinen ympärileikkaukseskustelu ei ole haastateltuja naisia juurikaan häirinnyt, ja se on nähty joissain haastatteluissa myös tärkeäksi afrikkalaistaustaisten maahanmuuttajien oman tiedon lisäämiseksi. Joskus tyttöjen ympärileikkauksiasian esiin tuomisesta mediassa on kuitenkin seurannut kiusallisia kysymyksiä esimerkiksi koulussa. Eräs nuori tyttö selitti: ”Kerran tuli dokumentti televisiossa, tämä oli kaksi vuotta sitten koulussa. Ja yksi väläytti, onko teidät ympärileikattu? Minä en vastannut. Julkisuus, jos tällä ajetaan naisten etuja, ei minun mielestä siinä ole mitään pahaa.”

4.2 Äidit ja tyttöjen ympärileikkaus

Tutkimuksen aikana haastateltiin 11 äitiä ja isoäitiä (yksi heistä vastasi kirjallisesti), jotka olivat lähtöisin eri maista. Yhteistä haastateltujen äitien kohdalla oli, että he eivät halunneet tyttäriin faraonista ympärileikkausta lainkaan eivätkä pitäneet lievimpäkään ympärileikkauksen muotoja enää välttämättöminä. Jotkut naisista olivat jättäneet ainakin yhden tyttäristään leikkaamatta jo Afrikassa. Somalinaisten ympärileikkauksiasenteissa näyttää tapahtuneen merkittävä muutos verrattuna vuoden 1994 tilanteeseen, jolloin valtaosa tutkituista äideistä ilmoitti haluavansa leikkauttaa tyttärensä (ks. Mölsä 1994, 25). Äidit näyttävät luopuneen faraonisista leikkauksista

uskonnollisista syistä sekä omien tai lähisukulaisten kokemusten ja kärsimysten vuoksi. Lisäksi uuteen kulttuuriin muuttaminen on vaikuttanut asenteisiin. Suomessa taloudellinen riippuvuus aviomiehestä ei ole yhtä suuri ja myös naisten koulutustaso on parempi kuin Afrikassa. Haastateltu isoäiti totesi:

Jos voisin nyt päättää, minulle ei olisi varmaan tehty faraonista ympärileikkausta, sillä synnytys oli vaikea. Olen kärsinyt suunnattomasti tämän takia. En olisi varmaan suostunut leikattavaksi... On itses-tään selvää ja tajuan ilman koulutustakin, että faraoninen leikkaus aiheuttaa huomattavan terveyshaitan ja uskonnossa se on kielletty asia... Jos minulla olisi ympärileikkaamaton tyttö, tekisin hänelle sunnan. Verenisaran vuodatus, viilto, ei leikata mitään pois. Se on uskonnolliselta kannalta hyvä asia. Sunna pitäisi tehdä 5–7-vuotiaalle. Jos lapsi on iso, hän ehkä pelkää ja voi tulla shokki. Mutta jos tyttöä ei leikata, ei mitään tapahdu. Koska uskonnon mukaan se ei ole pakollista.

Suuri osa äideistä totesi kuulleen esimerkiksi moskeijasta tai tietävänsä muuten, että faraoninen leikkaus on islamin vastainen teko. Nyt tutkittujen naisten kohdalla suurin epävarmuus näyttikin liittyvän niin kutsuttuihin sunna-leikkauksiin ja niiden tarpeellisuuteen. Muslimiäitien kohdalla terveysnäkökohtien lisäksi islamin näkökulma onkin erittäin tärkeä tyttöjen ympärileikkauksikysymystä pohdittaessa. Osa äideistä on tehnyt selkeän päätöksen myös sunna-leikkausten osalta, kuten eräs nainen kertoi:

Minulle on tehty sunna-leikkaus. Minun äitini ei halunnut leikkauttaa meitä, mutta hänen sisaruksensa painostivat häntä... En aio leikkauttaa tyttärentäni, koska uskonto ei vaadi sitä. Ei tarvitse, koska tyttölapsella se ei ole uskonnossa pakollinen eikä ole terveydellisiä syitä miksi pitäisi leikata.

Myös toinen nainen kertoi:

Tytärtäni ei ole leikattu, koska minä en halunnut että häntä ympärileikataan. Ei edes sunnaa, ei kosketa. Perhekään ei painostanut (kotimaassa)... Olen nähnyt, miten naiset kärsivät ja joka kerta kun synnyttää. Sairaalamatka on pitkä, monet kuolevat synnytysmatkalla ja monet menettävät lapsensa. Mutta pojilla tämä kärsimys on vain kerran!

Äitien päätöksiin tyttärien ympärileikkaamisen suhteen vaikuttavat omien näkemysten lisäksi myös sukulaisten ja muun yhteisön mielipiteet. Suomessa ja Euroopassa asuttaessa painetta ympärileikkaukseen ei juurikaan koeta, mutta tilanne saattaa olla toinen kotimaassa vierailtaessa tai mikäli paluu kotimaahan tulee tulevaisuudessa ajankohtaiseksi. Osa naisista on todennut, että he uskovat sukulaisten hyväksyvän ja kunnioittavan heidän päätöstään olla

leikkaamatta tyttärensä, mutta naisilla oli myös päinvastaisia pelkoja ja kokemuksia. Eräs nainen, joka oli päättänyt olla leikkaamatta tyttärtään, kertoi päätöstä seuranneista ristiriidoista:

Ihmiset, jotka on koulutettu, he ymmärtävät että ei ole tärkeää ja on ihan normaalia jättää leikkaamatta. Mutta maalla asuvat perinteiset, ei koulutetut ihmiset, ajattelevat eri tavalla. Suuri osa sukulaistani ymmärtää minun päätöstäni. Mutta etenkin vanhat ihmiset, mummit ja vaarit, eivät ymmärrä, jos tyttöä ei leikata ollenkaan. Se on tosi paha, jos tyttöä ei kosketa ollenkaan...

Alussa täällä Suomessa menin joka toinen vuosi vierailulle kotimaahan. Anoppini soitti miehelleni selkäni takana. Keskustelin hänen kanssaan ja uhkailin poliisin soitolla, jos hän yrittää leikkauttaa tyttärenteni. Anoppini ei tykkää leikkaamattomista tytöistä... Joka toinen vuosi kun kävin kotona, olin kuin painajaisessa. Ilon ja sukulaisten tapaamisen lisäksi aina minulla oli hätä, kun tytöt menivät jonnekin vähäksi aikaa. Soitin perään ja varmistin, että heitä ei oltu viety minnekään. Mieheni isosisko oli mahdollon. Hän antoi tyttärilleni paljon lahjoja. Mieheni kieltäytyi ottamasta lahjoja vastaan. Tytöt itkivät ja kysyivät, miksi he eivät saaneet ottaa lahjoja.

Eräs nainen kertoi muualla Euroopassa asuvasta miespuolisesta sukulaisestaan, joka oli avioitunut eurooppalaisen naisen kanssa. Mies kieltäytyi leikkaamasta tyttäriään vanhempiensa painostuksesta huolimatta, minkä seurauksena miehen vanhemmat eivät pitäneet häneen yhteyttä pariin vuoteen. Tytärten kasvettua aikuisiksi eräs heistä meni naimisiin isänsä kotimaasta kotoisin olevan miehen kanssa. Mieheensä painostuksesta hän suostui lopulta ympärileikkauttamaan itsensä heidän ollessaan häämatkalla Afrikassa.

Pari äideistä arveli, että kovan painostuksen edessä hekin saattaisivat kotimaahan palatessaan suostua tyttären sunna-leikkaukseen. Eräs heistä pohdiskeli kysymystä tyttären ympärileikkauksesta:

Ei minua häittäisi vaikka ei leikkattaisi, jos palaisin kotimaahan. Jos yhteisö tai aviomies vaatii, että tyttö leikataan, tyttö voi itse päättää. Mutta minä en myöskään paheksuisi, jos ympärileikkaus tehtäisiin. Ja loppujen lopuksi kyseessä on tytön oma tulevaisuus, ei minun.

Toinen äiti totesi:

Minä en mielellään leikkaa tyttäriäni. Mutta minä toivon tyttärilleni parasta. Mielestäni koko ajan puhutaan sunnan haitattomuudesta. Jos painostetaan, saattaa olla, että suostun. Mutta vain, jos on pakko. Riittäisi nipistys, vuodatetaan vain pisara verta. Tämä pitäisi tehdä 10–12-vuotiaalle tytölle.

Sunna-leikkauksiin liittyvä epävarmuus tuli hyvin esiin myös haastattelun aikana. Myöhemmin toistettuun kysymykseen, miten hän toimisi, jos kotimaassa vaadittaisiin tekemään sunna-leikkaus tyttärelle, hän lopulta totesi päättäväisesti: ”En missään tapauksessa. Kyllä se on tarpeeton ja tämä on minun henkilökohtainen kantani.”

Haastatellut äidit eivät yleensä pitäneet ympärileikkausta enää avioliittoon pääsemisenkään edellytyksenä ja myös sen vuoksi ympärileikkaus oli tullut tarpeettomaksi – kuten eräs äiti totesi, ”ajat ovat muuttuneet”. Jos äidit olisivat nyt voineet valita, monet heistä olisivat toivoneet sunna-leikkausta myös itselleen. Täydellinen leikkaamattomuus ei olisi ollut heidän kohdallaan mahdollinen. Monien nopeiden muutosten seurauksena äidit ovat nyt alkaneet miettiä toimenpiteen tarpeellisuutta uudesta näkökulmasta. Esimerkiksi eräs isoäiti totesi: ”Kohtalo päättää, meneekö naimisiin vai ei. Naimisiin meno ei ole riippuvainen ympärileikkauksesta. Eihän kukaan mainosta sitä, että tyttöä ei ole ympärileikattu.” Hän jatkoi toteamalla helpottuneesti, että hänen ei tarvitse miettiä oman tyttärensä leikkaamista: ”Ennen kuin palaan kotimaahan, tyttärenteni menee naimisiin. Ei minun tarvitse huolestua tästä kysymyksestä.”

Nykynuorten on katsottu olevan ”moderneja, sivistyneempiä ja fiksumpia” kuin aikaisemmat sukupolvet eikä heitä useimpien äitien ja isoäitien mielestä kiinnosta se, onko tyttö ympärileikattu vai ei. Eräs somaliäiti totesi:

Meillä, kuten itsekin tiedät, on häpeä olla leikkaamaton. Nyt vanhempana ihmiset ovat vähän kehittyneet, se oli silloin, sen ajan tietämättömyyttä. Jos ihmiset olisivat olleet tietoisia leikkauksen aiheuttamasta vaarasta ja seurauksista, olen vakuuttunut, että he eivät olisi leikkauttaneet. Minä neuvon kaikkia äitejä ja maanmiehiäni, että he eivät leikkauttaisi tyttäriään. Minäkään en aio leikkauttaa tyttäriäni!

Muutammat äidit toivat kuitenkin esiin epäilynsä siitä, että miehet ja heidän perheensä edelleen toivovat puolisosiksi ympärileikattuja naisia. Eräs äiti arveli, että miehet eivät ottaisi lainkaan vaimokseen ympärileikkaamattomia naisia, mutta toinen arveli tilanteen olevan jopa päinvastainen:

Ennen miehet ajattelivat, että jos naista ei leikata, hän ei ole hyvä sängyssä. Nyt nuoret miehet ymmärtävät tämän asian. Nuoret miehet puhuvat keskenään ja vertailevat leikattuja ja ei-leikattuja. Kun vaimo on erilainen, ei-leikattu, ne ovat ylpeitä.

Tytön neitsyyttä naimisiin mentäessä pidettiin edelleen erittäin tärkeänä, mutta äidit eivät enää pitäneet ympärileikkausta morsiamen neitsyyden tai tytön kunniallisuuden takeena. Eräs äiti selitti:

Ympärileikkaaminen ei tee tytöstä säädyllistä ihmistä. Se on Jumalan ja ihmisen välinen asia, kenestä tulee säädytön. Somaliassakin oli faraonisesti leikattuja säädyttömiä naisia vaikka kuinka!

Haastatellut äidit eivät yleensä nostaneet esiin mitään erityisiä seikkoja ympärileikkaamattoman tytön kasvatukseen liittyen. Eräs naisista korosti kuitenkin kasvatuksen merkitystä tytön puhtauden ja neitsyyden säilymiseksi:

Naisen täytyy olla puhdas (neitsyt) mennessään naimisiin, ja minä olen jo alkanut opettaa tätä tyttärilleni. Tytön ei tarvitse olla ympärileikattu ollakseen neitsyt. Minulla on monia ystäviä, joilla on tyttäriä, he ovat kristittyjä eikä heitä ole ympärileikattu. Mutta silti he ovat neitsyitä.

Haastatellut äidit ja isoäidit ovat tuoneet esiin ympärileikkauspäätöksen siirtymisen heiltä teini-iässä oleville tai naimisiin menossa oleville tyttärille. Eräs äiti selvitti päätäntävällän liukumista: ”Tytöt ovat nyt 14- ja 16-vuotiaita. Nyt he voivat päättää itse ja osaavat itse päättää.” Myös toinen äiti perusteli:

En aio leikata tyttäriäni. Ihmisen pitää päättää itse, mitä hän haluaa tehdä. Jos tytöt ymmärtävät, mistä ympärileikkauksessa on kysymys ja he silti haluavat leikkauttaa itsensä, se on heidän ongelmansa. Mutta sen perusteella mitä nyt tiedän, en aio leikkauttaa tyttäriäni. En pidä sitä oikeana, että tyttöni ympärileikattaisiin. On heidän asiansa tehdä päätös asian suhteen. He voivat päättää itse, kun ovat isoja, haluavatko he tehdä ympärileikkauksen vai ei tulevaisuudessa.

Jos tytärtä ei ole ympärileikattu, täytyy tyttären ja/tai vanhempien valita hänelle aviopuoliso, jolle asia ei ole tärkeä. Haastatellut kaksi luku- ja kirjoitustaidotonta isoäitiä toivat haastatteluissa esiin oman arvovaltansa menetyksen suhteessa omiin lapsiinsa ja lastenlapsiinsa. He kokivat, että heitä ei enää kuunnella eikä arvosteta päätöksenteossa. Kuten toinen heistä totesi: ”Minun lapseni ovat vastuussa siitä, mitä he tekevät omille lapsilleen ympärileikkauksen suhteen.”

4.3 Naimattomat tytöt

Tutkimuksessa haastateltiin kuutta nuorta, naimatonta naista ja lisäksi yksi vastasi kysymyksiin kirjallisesti. Yhtä nuorta tyttöä lukuun ottamatta kaikki tytöt oli ympärileikattu. Kahdelle heistä oli tehty faraoninen ympärileikkaus, muiden leikkaukset olivat kuvausten perusteella ympärileikkaustyyppisiä I tai II. Yhden tytön leikkaus oli tehty tytön kertoman mukaan Afrikassa Suomeen muuton jälkeen.

Nuorten tyttöjen haastatteluissa itselle tehty ympärileikkaus näyttäytyy toisella tavalla hämmentävänä kuin omien äitien kohdalla. Tytöt kyllä sinänsä ymmärtävät, miksi heidän äitinsä tai vanhempansa ovat leikkauttaneet heidät ja monet kertovat itsekin toivoneensa sitä. Mutta samalla suurin osa heistä toivoo, että heitä ei olisi koskaan leikattu ja ovat siitä katkeria. Länsimaissa asuessaan tytöt ovat huo- manneet, että ympärileikkaus ei olekaan välttämätön ja itsestään selvä toimenpide (ks. myös Johansen 2002, 330).

Suomalaisessa kouluympäristössä nuoret tytöt pitävät ympärileikkauksensa mieluummin omana tietonaan: samanlaisuuden merkistä on Suomessa tullut erottava tekijä suhteessa suomalaisiin ystäviin ja koulutovereihin. 7-vuotiaana leikattu tyttö kertoi:

Äiti päätti, että minut leikataan. Silloin kun minut leikattiin, muistan että olin helpottunut ja iloinen siitä, että en ollut ainoa, jota ei oltu leikattu. Mutta silti oli kipua. Ja jos minulta nyt kysyttäisiin, en olisi nyt leikkauttanut ollenkaan. Koska nyt olen aikuinen ja ymmärrän asiat paremmin. Mutta silti olen tyytyväinen, että se tehtiin lapsena, koska silloin se oli vähemmän kivuliasta. Onneksi minulla ei ollut jälkiseurauksia.

Tytöt ovat todenneet, että he eivät mielellään keskustele koko ympärileikkauksiasiasta. Leikkaus on ollut ja mennyt eikä sille voi enää mitään. Kuten eräs tyttö totesi:

En vielääkään kysynyt (ympärileikkauksesta) äidiltä, mutta muistan, kun mulle tehtiin sitä. En tiedä, kuka päätti leikkauksesta. En ole kysynyt mitään niistä asioista, mulle vain kävi niin... Ei mua kiinnostaa tietää. Koska se on tapahtunut juttu, en halua tietää asiasta yhtään.

Koko asia ei tunnu kiinnostavan leikattuja tyttöjä ennen avioliittoa, jolloin vasta avausleikkaus ja muu neuvonnan tarve tulee uudella tavalla ajankohtaiseksi. Nuoret naiset eivät enää pidä ympärileikkausta naimisiin pääsyn ehtona, vaan suurin osa haastatteluista tytöistä uskoo, että varsinkin Suomessa kasvaneet miehet hyväksyvät puolisoikseen myös leikkamattoman naisen. Nuori ympärileikkaamaton tyttö tosin arveli, että afrikkalaiset miehet saattavat jatkossa ”sorsia” häntä ja hänen voi olla vaikeampi päästä naimisiin kuin ympärileikattujen tyttöjen. Nuorten naisten mielipiteissä naisten ja miesten välinen tasa-arvo tulee myös vahvasti esiin. Naimisiinmeno ei näyttäydy elämässä ainoana vaihtoehtona eikä myöskään taloudellisesti välttämättömänä. Koulutus nähdään sen sijaan usein ensisijaisena. Nuori tyttö totesi kysymykseen ympärileikkausten tarpeellisuudesta:

Ei nykyajan nuoret edes mieti sitä. Kukaan ei halua ympärileikkauttaa tyttäriään. Vanhat ihmiset saattavat ajatella niin, mutta nykynuoret ei ajattele sitä juttua. Jos mies ei ota vaimokseen leikkaamatonta naista, sanon minä, painukaa jonnekin! ... Jos palaan omaan kotimaahan, minulla on valmis ammatti, ehkä perhe. Teen työtä enkä tee tyttärelleni mitään.

Haastatelluilla naimattomilla tytöillä ei ollut vielä omia lapsia, mutta heitä pyydettiin kuitenkin pohtimaan ympärileikkauksen tarvetta omien tulevien tyttäriensä kohdalla. Haastatellut tytöt ovat korostaneet omaa päätösvaltaansa tulevien tyttäriensä ympärileikkausasiassa sekä lapsen omia toiveita. Kaikki nuoret tytöt ovat ehdottomasti tuominneet faraonisen leikkauksen, mutta kuten äitienkin kohdalla, erilaisten pienempien leikkausten suhteen näkemykset eroavat. Osa tytöistä vastustaa jyrkästi kaikkia ympärileikkauksen muotoja:

Minä en leikkaisi tyttärtäni enkä alistaisi häntä edes riskiin joutua leikattavaksi. Vahtisin tyttärtä koko ajan kuin aarretta, en luovuttaisi tyttärtä kenellekään. Kyllä minä sen verran ymmärrän, vaikka minulla ei olekaan ympärileikkauksen takia paljon vaimoja, en tekisi edes sunnaa... Koska sunna on sunna eikä ole pakollinen. Mutta syy miksi minä lopetan, on terveydelliset syyt. Tärkein on terveys. Ja tämä on myöskin ihmisoikeuskysymys... Kyllä tyttö saa aviomiehen, vaikka häntä ei leikattaisikaan. Koska nyt ihmisten, varsinkin miesten, käsitys on muuttunut. Miksi ei saisit? Jos palaan kotimaahan, en missään tapauksessa leikkaa. Missä tahansa olenkin, en leikkaa.

Myös ympärileikkaamaton haastateltu torjui pieninkin ympärileikkauksen mahdollisuuden omalla kohdallaan: ”Minua ei ole leikattu, ei edes viilletty. Minusta sitä ei pidä tehdä tytöille ollenkaan eikä minua tulla koskaan leikkaamaan, koska se on kivuliasta eikä siitä ole mitään hyötyä.” Tyttö korosti haastattelussaan uskonnollisen kasvatuksen merkitystä ympärileikkaamattoman tytön kohdalla:

Pitää valistaa enemmän uskonnolla ja kertoa, että tyttöjen täytyy pitää neitsyydestä huoli avioliittoon asti. Heille pitää kertoa seurauksista, jos tekee vastoin uskonnon sääntöjä. Mielestäni, jos ympärileikkaus tehdään vain neitsyyden suojelemiseksi, se on väärin. Kyllä nainen, jota ei ole ympärileikattu, tulee olemaan neitsyt avioliittoon saakka, jos se on muslimi.

Osa tytöistä sen sijaan hyväksyy ”lievän” ympärileikkauksen tyttäriensä kohdalla tai pitää sitä jopa välttämättömänä uskonnollisista syistä. Tällainen leikkaus on nähty pienenä ja tuskattomana toimenpiteenä. Tähän ryhmään kuuluu myös haastatteluhetkellä 16-vuotias tyttö, joka kertoi Afrikassa käydessään hakeutuneensa ympärileikattavaksi. Hän oli

kertomansa mukaan livahtanut äidiltään salaa ympärileikattavaksi sairaalalolosuhteissa naapurin tyttöjen kanssa. Tapahtumahetkellä tyttö oli 11–12-vuotias. Nuori tyttö selitti, miksi hänet oli leikattu:

Ei se varsinaisesti mikään leikkaus ollut. Haluttiin, että verta vaan tulee, se oli siinä. Ei mitään ommeltu eikä koskettu, se vain pikkusen viillettiin...

Uskonto... Minä itse halusin loppujen lopuksi. Se ei ollut varsinaisen leikkaus, minä itse halusin näin... Jos minä olisin kieltäytynyt, ei varmaan olisi mitenkään käynyt. Mutta minä halusin, koska se on kunniallisempaa. Se on meidän kulttuuri, Jumala suositelee... Olen tyytyväinen tähän ratkaisuun...

Ei ollut minkäänlaista kipua, koska se ei ollut leikkaus. Ei minkäänlaisia ongelmia... Jos minua ei olisi ympärileikattu, sitten olisi kipuja ja vaimoja varmaan. Ympärileikkaus, että alapäästä otetaan pieni liha pois tai sitten vaan viilletään, on ihan hyvä asia ihmiselle. Kiinniompeleminen on kauheeta, se on hirveä. Hui, se on silpomista eikä ympärileikkaamista. Minun tyttärelleni tehdään samalla tavalla kuin minulle. Minä en toivo hänelle minkäänlaista silpomista vaan samalla lailla, iisisti, kuin minulle.

Vuodatetaan vain pisara verta...

Se on just tää, vähän verta vaan, että ei silvota, se on sunna. Se on sallittu Koraanissakin vain se sunna... Ainahan uskonnosta ihminen lähtee liikkeelle, se (ympärileikkaus) on uskonnollista. Jos kerta Jumala sanoo näin, miksi se ei olisi myös terveellistä. Ja varmaan elämäkin on helpompi myöhemmin, jos on leikattu... Ei se ole kummallista, jos muslimityttö leikkauttaa itsensä. Sehän on se logo mistä tietää, että se on muslimi... Minun mielestäni ympärileikkauksessa ei ole mitään väärää. Mielestäni se on ruman näköistä kun ihmistä ei ole ympärileikattu... Mun mielestä ympärileikattu nainen on kauris asia.

Nuoren tytön tarinasta nousee vahvasti ympärileikkauksen merkitys nuoren tytön kulttuuriselle ja uskonnolliselle identiteetille:

Sehän on se meidän vanha kulttuuriperinne. Se on osa meitä ja sitä ei voi muuttaa koskaan. Ja mun mummot, niitten äidit, meidän suku, kaikki on ympärileikattu. Se joka ei oo, niin se on ikään kuin häpeätahra tai häpeäpilkku. Se ei oo niinku mitään. Ja mä en tietenkään halunnut siinä tilanteessa olla ”ei mikään”. Mä halusin olla se joku, se x-maalainen neiti.

Tytön tapaus on havahduttava esimerkki siitä, että tyttöjen ympärileikkauksessa ei ole kysymys pelkästään vanhempien toiveista vaan myös teini-ikässä olevien nuorten omista haluista ja identiteetin etsinnästä. Samaan aikaan tutkijoiden ja suomalaisten viranomaisten on oltava valppaina sen suhteen, mitä maahanmuuttajatyttöt heille kertovat: joissain tapauksissa on mahdollista, että murrosiän kuohunnassa nuoret

käyttävät ympärileikkaus- ja pahoinpitelykertomuksia myös aseena vanhempiaan vastaan irrottautukseen perheestään. Myöskään kyseisen tytön tapauksessa emme voi olla täysin varmoja siitä, onko tyttö todellisuudessa ympärileikattu vai kertooko hänen tarinansa mahdollisesti jostain muusta.

5. MIESTEN MIELIPITEITÄ

5.1 Aviopuolisot ja isät

Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä kahdeksaa aviopuolisoa ja isää, joista yksi vastasi kysymyksiin kirjallisesti. Myös tutkimuksessa mukana olleet miehet halusivat luopua ainakin faraonisista ympärileikkauksista. Jotkut miehet toivat esiin sen, että he halusivat luopua ympärileikkauksista nimenomaan vaimojensa ja muiden sukulaisnaisten kokemien kärsimysten vuoksi. Monet miehistä olivat olleet Suomessa ensimmäistä kertaa synnytyksessä mukana ja nähneet synnytyksen vaikeuden sekä ympärileikkauksesta aiheutuvat ongelmat käytännössä. Eräs isä kertoi:

Olin vaimon kanssa synnytyssalissa enkä kadu sitä mahdollisuutta. Siellä hänet leikattiin, avattiin ja ommeltiin uudelleen (välilihaleikkaus). Olen saanut kokemuksia. Olen oppinut arvostamaan äitiyttä enemmän, olen nähnyt miten äidit kärsivät raskauden pahoinvoinnista lähtien synnytyksen aikaiseen verenvuotoon. Olen oppinut vanhemmuuden, varsinkin äitiyden merkitystä. Ymmärsin, miksi profeetta Muhammed sanoo kolme kertaa, että tärkein ihminen on äiti.

Lähes kaikki miehet totesivat, että jos he nyt voisivat valita, he ottaisivat mieluiten vaimoksi ympärileikkaamattoman naisen eivätkä enää haluaisi jatkaa ”vanhanaikaista perinnettä”. Kaikkien vastauksien osalta ei ollut tosin selvää, viittasiko ”ympärileikkaamaton” nimenomaan sellaiseen naiseen, jota ei ole leikattu faraonisella tavalla vai täysin ympärileikkaamattomaan naiseen. Esimerkiksi eräs mies totesi: ”Yleisesti ottaen, koulutustaustani ja kokemukseni pohjalta, voisin ottaa ja ottaisin mieluummin leikkaamattoman naisen.” Eräs mies puolestaan kertoi, että tärkeä edellytys hänen kihlautumiselleen oli nimenomaan se, että tulevaa puolisoa ei oltu ympärileikattu. Eräs isä puolestaan vastasi kysymykseen, ottaisiko hän tänä päivänäkin puolisoonsa leikatun naisen:

Olisin mennyt naimisiin ei-leikatun kanssa, koska silloin ei ole seksuaalisia, synnytyks- ja kuukautisiin liittyviä ongelmia. Minä mieluummin luopuisin kaikista erityyppisistä leikkauksista. Erityisesti länsimaissa asuessa leikkaus ei ole tärkeä. Kotimaassa ne ehkä tekevät pakon edessä sunnan. En osaa sanoa

uskonnollisesta näkökulmasta, millä tavoin sunnaleikkaus tehdään, mutta luulen että pieni verenisaran vuodatus, ei leikata mitään. Minä menisin mielellään koskemattoman (leikkaamattoman) naisen kanssa naimisiin, pistäisin hänet ykkössijalle.

Toinen isä, jonka vaimolle oli tehty faraoninen ympärileikkaus, sen sijaan painotti, että nyt avioituessaan hän toivoisi puolisoonsa nimenomaan sunna-leikattua naista – täysin leikkaamatonta hänen olisi vaikea hyväksyä:

On vastenmielistä, että faaraon, joka oli julmin ihminen maan päällä, traditiota ylläpidettiin näinkin pitkään, siis uskonnon vastaista asiaa. Jos nyt menisin uudelleen naimisiin, menisin mielellään naimisiin sunnalla leikatun naisen kanssa, en faraonisesti leikatun kanssa. Faraoninen on ongelmallinen, mutta sunna on uskonnon mukainen. Jumala vain tietää, mikä on paras ihmisille. Minä mieluummin valitsisin sunna-leikatun vaimon...

Vaimojensa ympärileikkauksen lisäksi miehet joutuivat pohtimaan jo syntyneiden tai tulevien tyttäriensä leikkausta. Miehet ovat perustelleet faraonisesta ympärileikkauksesta luopumista tyttöjen ja naisten kärsimykseen sekä parisuhteeseen liittyvien kysymysten lisäksi uskonnollisilla, terveydellisillä ja ihmisoikeuksiin liittyvillä syillä. Monet muslimi-isät viittaavat uskontoon tyttöjen ympärileikkausten yhteydessä, mutta on tärkeää huomata, että uskontoa tulkitaan sekä ympärileikkausten tekemisen perusteluna että perusteluna ympärileikkauksista luopumiseen. Yhteistä on kuitenkin se, että faraoninen ympärileikkaus nähdään islamin vastaisena. Jotkut miehistä ovat todenneet faraonisen ympärileikkauksen menettäneen merkityksensä myös kotimaassa. Eräs isä kertoi:

Tyttöjen ympärileikkaus on lasten ja naisten ihmisarvon loukkaus. Minun sukulaisissani on monia, jotka eivät ole leikanneet tyttäriään. Meidän suvussa on 15–16-vuotiaita tyttöjä, joihin ei ole koskettu... Kun olen keskustellut Suomeen tulleiden uskonnollisten asiantuntijoiden kanssa, niin ne ovat kertoneet että ei tarvitse leikkauttaa tyttäriä, ei edes sunnaa. Moskeijassa Helsingissä (Helsingin Islam-keskus) on puhuttu, että on väärin leikkauttaa tyttäriä... Olin 20-vuotias kun tulin Eurooppaan. Jo kotimaan oloissa ymmärsin, että naisten ympärileikkaus on islamin vastaista. Euroopassa ollessani tämä näkemys on vain vahvistunut.

Monet isät kuitenkin hyväksyivät tai halusivat sunna-leikkauksen omille tyttäriilleen. Eräs kolmen pienen tytön isä perusteli:

En leikkaisi tyttäriäni, en missään tapauksessa halua. Mutta en myöskään ihmettele, jos joku leik-

kaa tyttärensä sunnalla. Jos minua painostetaan, voi olla että minäkin teen. Mutta tällä hetkellä minun ei tarvitse tehdä... Sunna sen vuoksi, että sillä ei ole terveydellisiä haittoja. Ja sitten moraali – jos hän menee takaisin kotimaahan, häntä ei eristetä eikä kiusata. Jos leikataan sunnalla, lapsen pitää olla hyvin pieni. Sunna pitää tehdä eettisistä ja moraalisista syistä; tytöllä on hyvä olla ja tyttö pääsee naimisiin... Jos tyttöä ei leikata ja hän asuu Euroopassa, ei ole ongelmia. Kaikki täällä on ehkä leikkaamattomia. Mutta jos menen Afrikkaan, saattaa olla, että lapselle tulee ongelmia. Jos ei leikata, yhteisö kiusaa eikä hyväksy... Jos palaan kotimaahan, en missään nimessä leikkaisi faraonisella tavalla.

Edellä olevan esimerkin isä on periaatteessa valmis jättämään myös sunna-leikkauksen tekemättä, varsinkin Euroopassa asuessaan. Kotimaahan palattaessa ja painostuksen edessä tilanne saattaa kuitenkin muuttua. Sunna-leikkauksissa ei nähdä terveydellisiä riskejä tai niitä vähätellään. Kaksi isistä oli varmoja sunna-leikkauksen tarpeellisuudesta ja uskonnollisista perusteista:

Faraoninen on ongelmallinen, mutta sunna on uskonnon mukainen... Tytöille haluaisin tehdä sunna-leikkauksen uskonnollisten syiden takia. Terveydellisillä tai kulttuurisilla syillä ei ole minulle merkitystä... Jos jätän tyttäreni leikkaamatta, minun äitini ihmettelisi. Hän odottaa, että minä noudatan uskontoani... Jos palaan kotimaahan, teen tyttärelle ni sunna-leikkauksen... Uskonnolliset ihmiset ovat ymmärtäneet, että uskonnon näkökulmasta faraonin leikkaus on kielletty.

Toinen sunna-leikkausta kannattavista isistä oli leikkauttanut ensimmäisen tyttärensä sunna-leikkauksella jo Afrikassa ollessaan ja oli varma myös mahdollisten tulevien tyttäriensä leikkaustarpeesta:

Jos minulla tulevaisuudessa on tytär, jos Jumala suo ja saan tyttären, noudatan islamin lakia ja suoritan sunna-leikkauksen. Minulla on tietoa, että uskonto vaatii sunna-leikkausta tytöille. Tytöt leikataan kulttuurisista tai uskonnollista syistä tai ilman mitään syytä. Minä perustelen uskonnolla ja teen vain mitä uskonto vaatii.

Eräs mies puolestaan vetosi islamin näkökantaan perustellessaan kaikkien tyttöjen ympärileikkaustarpeettomuutta:

Tyttöjen ympärileikkauksesta ei ole mitään Koranissa enkä ole nähnyt mitään Profeetan traditiossa, hadithissa. Mutta olen kuullut joiltain muslimioppineilta, että on olemassa heikko Profeetan traditio joka sanoo, että tee se, mutta älä leikkaa liikaa. Leikkaa vain hyvin vähän. Se on heikko traditio, sitä ei voi käyttää uskonnollisena väitteenä. Se ei ole

samanlainen asia kuin esimerkiksi muut traditiot, jotka puhuvat paastoamisesta, pyhiinvaelluksesta, rukoilemisesta. Nämä ovat ehdottomia uskonnollisia velvollisuuksia. Tyttöjen ympärileikkauksesta on vain tämä hyvin heikko hadith. Profeetan tyttäriä ei oltu ympärileikattu. Sitä voidaan käyttää vasta-argumenttina ympärileikkaukselle erityisesti afrikkalaisten maahanmuuttajien kanssa, että hänen tyttäriään ei oltu leikattu.

Ympärileikkauksista luopuminen on saatettu yhdistää myös kotimaan poliittiseen tilanteeseen ja kehitykseen:

Jos saan tytön, en aio ympärileikata häntä. Ajattelen asiaa inhimillisesti. Olen myös koulutettu ja pystyn näkemään tämän asian haitat ja edut. Minusta se tuntuisi tyttäreni tunteiden tappamiselta. Se on myös kivuliasta ja epähygieenistä... Eritreassa asiat ovat onneksi nyt toisin. Sekä muslimit että kristityt ovat hyväksyneet ja halunneet luopua tavasta. Hallituksemme on aloittanut jo ennen itsenäisyyttä vapautetuilla alueilla vakuuttaa ihmisiä siitä... Molemmissa kulttuureissa on hyviä ja pahoja asioita. Meidän pitäisi ottaa ne hyvät. Tärkeintä on ymmärrys. Meidän ei pitäisi puhua sokeasti kulttuurisista asioista. En voi puhua kaikista yksityisistä ihmisistä, mutta minun näkökulmastani tämä perinne ei ole hyväksyttävä.

Isät eivät pitäneet tyttöjen ympärileikkausta tytön säädylisyyden takaajana ja tärkeänä sosiaalisena normina, joka vaikuttaisi esimerkiksi tytön mahdollisuuksiin päästä naimisiin. Esimerkiksi eräs isä totesi:

Jos tämä on sunna, jota pitää noudattaa, niin jos joku ei leikkaa se ei tarkoita, että tyttö tekee pahaa. Ympärileikkaus ei vaikuta hyvyyteen eikä pahuuteen. Jotkut tytöt, jotka on leikattu faraonisesti, ovat huonoja tyttöjä. Vain Jumalan käsissä on, mitä tytöstä tulee isona, onko kunniallinen vai ei... Yleensä nuorelle sukupolvelle ei ole väliä, onko nainen ympärileikattu vai ei.

Ympärileikkauksella ei nähdä enää olevan merkitystä tytön seksuaalisen kontrollin kannalta. Sen sijaan monet isät ovat painottaneet kasvatuksen merkitystä. Uskonnollisen kasvatuksen merkitys saataan nähdä erityisen tärkeänä tilanteessa, jossa tyttäreille ei tehdä edes pientä ympärileikkausta. Myös Malmössä tehdyssä haastattelututkimuksessa (Johnsdotter et al. 2001) somalivanhemmat korostivat hyväksi muslimiksi kasvattamista yhtenä vaihtoehtona tyttöjen ympärileikkaukselle. Muutamat miehet ovat viitanneet nimenomaan naisten ja äitien haluun jatkaa ympärileikkausperinnettä:

Minä uskon, että vanha kulttuurinen perinne, äitien ajatus siitä että faraoninen leikkaus suojelee tyttöjen

säädylisyyttä, ei pidä paikkaansa. Jos halutaan, että tytöt suojataan, heitä pitää kasvattaa ja kouluttaa. Ei pidä myydä naista eikä tyttöä – ympärileikkaus antaa markkina-arvoa... Ehkä huono puoli on se, että jos tyttöjä ei leikata, niin tytöillä ei ole markkina-arvoa ja vanhemmat jäävät ilman myötäjäisiä.

Monet haastatelluista isistä ovat todenneet, että he tekevät päätöksen tyttären ympärileikkauksesta yhdessä lapsen äidin kanssa. Pari isistä tosin totesi, että mies on viime kädessä perheen pää. Jotkut haastatellut isät ja puoliset ovat tuoneet esiin sen, että Euroopassa olevien sukulaisten mielipiteillä ei ole juurikaan vaikutusta heidän mielipiteeseensä eivätkä sukulaiset myöskään painosta tekemään tyttöjen ympärileikkauksia. Euroopassa syntyneet kahden kulttuurin väliset avioliitot vaikuttavat myös ympärileikkauksenteisiin.

Mahdolliseen kotimaahan paluuseen liittyy kuitenkin epävarmuutta, sillä oman äidin ja muun vanhemman sukupolven omassa kotimaassa uskotaan olevan vaikea hyväksyä ympärileikkaamatonta tytärtä. Eräs haastateltu mies totesi, että Euroopassa asuvien miesten mielipiteeseen tyttöjen ympärileikkauksesta vaikuttaa heidän sosiaalinen taustansa, suhteensa kotimaassa oleviin sukulaisiin sekä heidän tilanteensa Euroopassa. Kysymykseen, miten sukulaiset suhtautuisivat hänen päätökseensä olla ympärileikkaamatta tytärtään, hän vastasi:

He eivät tietenkään tule hyväksymään sitä. Mutta pystyn vakuuttamaan heidät. Suomen lait estävät sellaisen käytännön ehdottomasti. Henkilökohtaisesti en usko siihen. Muslimina en usko siihen, olemme paljon älykkäämpiä. Jumala on luonut naisen tällaiseksi. Hän olisi voinut luoda hänet myös ympärileikatuksi... Perhe ja ystävät kunnioittavat päätöstäni, koska se on henkilökohtainen päätös. Minulla on monia ystäviä, jotka ovat menneet naimisiin esimerkiksi saksalaisten ja amerikkalaisten kanssa, he eivät ole leikkauttaneet tyttäriään.

Tyttöjen ympärileikkaukseen liittyvässä julkisessa keskustelussa on nähty hyviä ja huonoja puolia. Eräs mies totesi, että esimerkiksi lehdistä ja televisiossa käyty keskustelu on usein pinnallista. ”He ikään kuin valistavat meitä, vaikka me olemme vuosikymmeniä taistelleet ympärileikkausten vähentämiseksi.” Keskustelu on nähty toisaalta myös tarpeellisenä ja varsinkin faraonisten ympärileikkausten vastustaminen tervetulleena. Eräs isä totesi, että tasapuolisuuden nimissä tyttöjen ympärileikkausten rinnalla pitäisi puhua myös poikien ympärileikkauksista:

Suomessa asuvat somalimiehet yleensä keskustelvat ympärileikkauksista ja olen keskustellut heidän kanssaan. Kaksi asiaa on heille tärkeitä: Luopuminen tyttöjen faraonisesta ympärileikkauk-

sesta ja erityisesti tällä hetkellä ajankohtainen on poikien ympärileikkausproblematiikka. Sillä ympärileikkauspaikkaa ei ole helppo löytää. Olen keskustellut moskeijassa, molemmissa moskeijoissa molemmista edellä mainituista asioista. Ne ovat tervetulleita ajatuksia...

Kaikki keskustelut, jotka liittyvät ympärileikkaukseen, ovat tervetulleita ja keskustelen myös poikien ympärileikkauksista. Mielestäni tyttöjen ympärileikkaus ei ole enää ongelma Suomessa, kaikki ovat ymmärtäneet että on paha asia leikata tytärtään ja laki kieltää sen. Mutta keskustelussa pitää käsitellä molemmat, sekä poikien että tyttöjen ympärileikkaus. Pojat on ehdottomasti leikattava, se on sekä uskonnollinen vaatimus että kulttuurinen asia... Jos puhutaan sekä poikien että tyttöjen ympärileikkauksesta, se on hyvä. Ei ole oikein, jos julkinen keskustelu on yksipuolinen ja koskee vain tyttöjen ympärileikkausta.

5.2 Nuoret miehet

Tutkimuksen aikana haastateltiin neljää naimatonta miestä. Naimattomien ja lapsettomien miesten kohdalla kysymys tyttöjen ympärileikkauksesta konkretisoituu toiveissa tulevan vaimon ja tyttären ympärileikkauksen suhteen. Nuoret miehet ovat olleet tietoisia ympärileikkauksen, erityisesti faraonisen ympärileikkauksen, aiheuttamista terveydellisistä ja seksuaalisista ongelmista. Eräs mies totesi, että hänen kohdallaan ympärileikkaus ei vaikuta tyttöystävän tai vaimon valintaan:

Mikä huolestuttaa minua on, että ympärileikkaus on väärin ja siitä pitäisi luopua, sitä ei pitäisi enää harjoittaa. Niin monet valittavat... Kun heillä on rakkausjuttuja ja kun he ovat raskaana, olen kuullut että he valittavat. Olen todella pahoillani heidän puolestaan.

Toinen mies puolestaan totesi, että puolison valinnassa kohtalon merkitys on ympärileikkauksesta tärkeämpi: ”Menisin ei-leikatunkin kanssa naimisiin... minä menisin mieluummin naimisiin ei-leikatun kanssa. Koska mahdollisesti hän ei kärsi kuukautiskivuista, hän on seksuaalisesti tyydyttävämpi, ei tarvitse kärsiä synnytyksen aikana.” Miesten mielipiteissä näytti kuitenkin olevan eroa sen suhteen, olisivatko he valmiita ottamaan puolisoskseen täysin leikkaamattoman naisen vai ei ja kuinka he uskoivat muiden maanmiestensä ajattelevan asiasta. Suurin osa haastatelluista nuorista laittaisi ilmeisesti puolisoa valitessaan loppujen lopuksi etusijalle naisen, jolle on tehty pieni ympärileikkaus, vaikka ei-leikatunkin saattaisi olla hyväksyttävissä. Vastaukset ovat olleet pohdiskelevia ja niistä on heijastunut epävarmuus asian suhteen. Nuori mies selvitti:

Jos menen naimisiin, pitää katsoa uskonnon näkö-

kulmasta ja mennä naimisiin sunna-leikatun naisen kanssa. Mutta minulle on ihan sama, voin mennä naimisiin ympärileikkaamattoman kanssa... Mieluummin menisin naimisiin sunna-leikatun kanssa, koska mielestäni se on hyvä...

Nuoret miehet ovat perustelleet faraonisista leikkauksista luopumista uskonnollisilla ja terveydellisillä syillä: ”Olen tavannut viisaita naisia. Ja olen kuulut kokeneilta naisilta ja uskonnollisilta miehiltä, että faraoninen leikkaus ei ole hyvä.” Toinen mies selitti kantaansa:

Faraoninen leikkaus pitää vaihtaa sunna-leikkaukseen. Olen internetistä lukenut ja nähnyt palstoja, joissa vanhemmat keskustelevat. Faraonisessa leikkauksessa on paljon terveydellisiä haittoja. Ihmiset ovat muuttuneet. Olen myös lukenut kirjaa, jossa sanottiin, että faraoninen leikkaus on paha ja aiheuttaa paljon terveydellisiä haittoja ja kärsimystä... Kavereiden kanssa olen keskustellut. Olen jutellut nuorten uskovaisten kanssa ja ne pitävät faraonista leikkausta anti-islamilaista. Olen myös katsellut videoita. En keskustellut terveydenhuollon henkilökunnan kanssa tästä asiasta.

Vastaavasti miehet ovat perustelleet sunna-leikkauksen tarpeellisuutta uskonnollisilla ja kulttuurisilla syillä, tytön säädyllisyyden kannalta sillä ei ole katsottu olevan merkitystä. Esimerkiksi eräs mies totesi: ”Jos pitää mennä naimisiin, menisin naimisiin sunnalla leikatun naisen kanssa. Syy on kulttuurinen. Ei minua kiinnosta leikkaamaton.” Miehet pitivät sunna-leikkausta tärkeänä myös tulevien tyttäriensä kohdalla uskonnollisista ja kulttuurisista syistä: ”Jos saan tulevaisuudessa tytön, on pakko leikata. Haluan tulevalle tyttölleni sunna-leikkauksen.” Seuraavasta vastauksesta käy hyvin ilmi termeihin liittyvä sekaannus ja se, että ”ympärileikkauksella” viitataan usein nimenomaan faraoniseen ympärileikkaukseen:

En leikkaisi tyttärentäni olenkaan. Ja neuvon kaikkia, joilla on oma tytär, että he säästäisivät ja jättäisivät tyttärensä leikkaamatta... Koska uskonto vaatii vain sunnaa, leikkaisin mielellään sunnan. 7–10-vuotiaana leikkaisin. En leikkaisi faraonista leikkausta uskonnollisista ja terveydellisistä syistä.

Eräs kristitty etiopialainen mies oli sen sijaan varma siitä, että hän ei leikkaisi tulevaa tyttärentään. Hän totesi, että etiopialaisen kirkon sisällä tyttöjen ympärileikkausta kuitenkin ”ilman muuta kannatetaan”. Hän arveli, että tyttöjen ympärileikkaus on mainittu Raamatussakin:

En aio leikata tyttärentäni, lupaan. Koska se ei ole hyvä hänelle, hänen terveydelleen, jos hänet ympäri-

leikataan. En tule sallimaan sitä. Pojalle se on OK. Naiselle ei, en anna tyttärentäni leikattavaksi. Minun perusteluni liittyvät terveyteen. Se ei ole hyvä hänen terveydelleen, sosiaalisista syistä hänen ei tarvitse mennä ympärileikkaukseen. Me teemme tämän uskonnollisista syistä, mutta en enää itse seuraa tätä. Koska tämä on vahingollista naiselle... Tässä on kyse haitallisen kulttuurin unohtamisesta. Mutta se ei tarkoita, että tyttärentäni pitäisi unohtaa kaikki tärkeät kansalleni kuuluvat kulttuuriperinteet...

Nuorten miesten haastatteluissa sukulaisten vaikutusvalta tyttären ympärileikkaukseen liittyvässä päätöksessä ei noussut vahvasti esiin. Sen sijaan kaikki totesivat, että päätös tyttären ympärileikkauksesta tullaan tekemään yhdessä puolisoiden kesken. Parissa vastauksessa tuotiin kuitenkin esiin, että kotimaassa olevat sukulaiset saattavat kritisoida leikkaamatta jättämistä ja perinteen katkaisemista. Kotimaahan paluu voi merkitä tyttären ympärileikkaamista.

6. POHDINTAA ENNALTA-EHKÄISEVÄÄ TYÖTÄ VARTEN

6.1 Ongelmallinen sunna-leikkaus

Kukaan haastatelluista ei halunnut nykyisille tai tuleville tyttärilleen faraonista leikkausta. Itse koettua tai äidin, vaimon ja siskojen kokemaa kärsimystä ei haluta enää omalle tyttärelle. Faraonisen leikkauksen terveyshaitat on helppo ymmärtää, sen sijaan seksuaalisia ongelmia naiset eivät ole juurikaan korostaneet. Näistä asioista puhuminen on edelleen suuri tabu. Toinen tärkeä syy faraonisista ympärileikkauksista luopumiseen on ollut uskonnollisten johtajien mielipide tämän tyyppisten leikkausten islamin vastaisuudesta.

Tästä huolimatta monet vanhemmat ja myös nuoret ovat olleet epävarmoja tyttöjen ympärileikkauksen tarpeellisuudesta ja siihen liittyvistä aiheistaan tulevaisuudessa. Epävarmuus liittyy nimenomaan lievempiin ympärileikkauksen muotoihin, joihin varsinkin somalialaiset ja sudanilaiset haastatellut ovat viittaneet sunna-leikkauksella. On syytä korostaa sitä, että sunna-ympärileikkaus ei ole islamin ja muslimien yleisesti tuntema käsite.³ Samoin haastatelluille ei-muslimeille termi oli vieras. He sen sijaan puhuivat ”ympärileikkauksesta” ja tarkoittivat sillä ilmeisesti lähinnä ympärileikkaustyyppiä I ja II. Keskustelu sunna-leikkauksista on siis tärkeä nimenomaan niiden muslimimaahanmuuttajien kohdalla, joiden kotimaissa ympärileikkausta harjoitetaan.

Mutta mitä sunna-leikkauksella tarkoitetaan?

3 Sunna tarkoittaa profeetta Muhammedin esimerkkiin perustuvaa oikeaa menettelytapaa. Sunnalla viitataan myös mm. tekoon, joka on suositeltava, mutta jonka laiminlyönti ei kuitenkaan ole rangaistava.

Haastateltujen antamien vastausten kirjo kuvastaa sunna-leikkauksen epämääräisyyttä: ”klitoriksen hupun poisto, ei muuta poisteta eikä ommella”, ”leikataan pieni osa häpyhuulesta”, ”sitä että naista ei ommella kiinni”, ”verenpisanan vuodatus, viilto, ei leikata mitään pois”, ”nipistys, vuodatetaan pisara verta”, ”vähän verta vaan, ei silvota”, ”otetaan pieni liha pois tai vaan viilletään”, ”en osaa sanoa, mutta luulen että pieni verenpisanan vuodatus, ei leikata mitään”, ”viilto ja verenvuodatus”, ”olen kuullut, että vähän leikataan” ja niin edelleen.

Kukaan ei tarkalleen ottaen tiedä, millainen sunna-leikkaus toimenpiteenä on. Varsinkin miesten ja myös nuorten tyttöjen käsitykset ovat lähinnä kuulopuheiden tasolla. Loppujen lopuksi sunna-leikkaus voi käytännössä tarkoittaa kaikkea muuta kuin faraonista ympärileikkausta, jossa nainen ommellaan kokonaan kiinni. Olennaista on kuitenkin se, että haastatellut ovat pitäneet sunna-leikkausta pienenä ja vaarattomana operaationa. Sunnan terveyshaitoista ei tiedetä tai niitä vähätellään eikä siitä katsota aiheutuvan naiselle mitään ongelmia myöhemmin elämässä. Itse asiassa sunna-leikkausta ei mielletä välttämättä ympärileikkaukseksi lainkaan. Samaan aikaan kun haastateltu on päättäväisesti todennut, että hän ei tule koskaan ympärileikkaamaan tyttärtään, hän on voinut todeta tekevänsä mielellään sunna-leikkauksen.

Ennaltaehkäisevässä työssä ja tulevaisuuden tutkimuksessa selkeys suhteessa käytettyihin termeihin onkin erittäin tärkeää. Esimerkiksi somalin kielen *gudniin* tarkoittaa nimenomaan faraonista ympärileikkausta. Ympärileikkauksiaikeiden selvittämiseksi onkin tärkeää täsmentää, aikovatko vanhemmat koskea tyttöön millään tavoin.

Vastaajat ovat perustelleet sekä ympärileikkauksista luopumista että perinteen jatkamista uskonnollisilla syillä. Keskustelu moskeijoissa on keskittynyt faraoniseen ympärileikkaukseen ja niistä luopumisen tarpeellisuuteen. Sen sijaan sunna-leikkaus on ongelmallisempi. Nuori tyttö kertoi:

Moskeijassa jonkin verran olen kuullut (ympärileikkauksesta). Keskustelu oli faraonisesta, se mikä on vaikea. Muista leikkauksista he eivät puhuneet hirveästi. Jos joku haluaa sunna-leikkauksen, sen voi tehdä, mutta se ei ole pakollinen asia.

Suomessa erityisesti somalialaisten haastatteluissa on noussut esiin epävarmuus sunna-leikkauksiin liittyen. Miten se tehdään? Riittääkö se suojelemaan tytön neitsyyttä? Onko se välttämätön? Somalialaisen uskonnollisen yhteisön taholta saatu viesti pienempien leikkausten suhteen jää kuitenkin epämääräiseksi: sunna-leikkaus ei ole pakollinen, mutta siitä ei ole haittaakaan ja viime kädessä jokai-

nen voi tehdä oman ratkaisunsa sen suhteen, ympärileikkaako itsensä tai tyttärensä.

Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Malmössä tehdyissä somalialaisten haastatteluissa, joiden mukaan islamia voidaan käyttää sunna-ympärileikkausten perusteluna ja sunna-leikkauksia vaihtoehtona faraonisille ympärileikkauksille. Suurin osa Ruotsissa haastatelluista vastusti kaikkia tyttöjen ympärileikkaustapoja, mutta erityisesti osa haastatelluista miehistä kannatti pienimpiä ympärileikkauksia uskonnollisista syistä. Sunna-leikkaus tarjoaa somalialaisyhteisössä hyväksytyin vaihtoehtona faraoniselle ympärileikkaukselle. Jos perhe on aikeissa jäädä Eurooppaan, tyttöjen ympärileikkauksen kaikista muodoista on todennäköisesti suhteellisen helppo luopua, mutta mikäli paluu kotimaahan tulee ajankohtaiseksi, sunna-leikkaus voi olla tärkeä sosiaalisen stigman välttämiseksi. (Johnsdotter et al. 2001, 46.)

Vaikka sunna-leikkaus sellaisena kuin somalialaiset sitä pienimmillään kuvaavat – pistämisenä, verenpisanan vuodattamisena – kuulostaa suurelta edistysaskeleelta verrattuna faraoniseen ympärileikkaukseen, se on silti ongelmallinen. Koska sunna-leikkauksen tekemisestä ei ole mitään tarkkaa ohjetta, käytännössä toimenpide voi olla huomattavasti laaja-alaisempi. Esimerkiksi Sudanin osalta on viitteitä siitä, että itse leikkaus voi loppujen lopuksi pysyä samana, vaikka nimitys muuttuu (Gruenbaum 2001, 207). Pienimmät operaatiot eivät ole myöskään vaarattomia, vaan niihin voi liittyä esimerkiksi hiv-infektion sekä B- ja C-hepatiitin riski. Ihmisoikeusnäkökulmasta lievätkin tyttöjen ympärileikkaukset ovat tuomittavia.

Suomessa tehtävän ennaltaehkäisevän työn kannalta voi olla ongelmallista, että samaan aikaan kun pienimmätkin ympärileikkauksen muodot on täällä kielletty, suomalaisille naisille voidaan tehdä erilaisia intiimikirurgisia toimenpiteitä jopa esteettisistä syistä (ks. Kauneus ja terveys 2003, 88-90). Ympärileikkauksulttuureista tulevien naisten voi olla vaikea ymmärtää, mikä ero on esimerkiksi vaginan kiristykseen tai ylisuurten häpyhuulten pienennyksen ja toisaalta lievimpien tyttöjen ympärileikkauksen välillä. Tärkeä ero on tietenkin siinä, että suomalaisten lääkärin suorittamat leikkaukset tehdään yleensä aikuisille naisille heidän omasta tahdostaan päinvas- toin kuin tyttöjen ympärileikkaukset. Vaikka nämä asiat ovat periaatteessa aivan eri tason kysymyksiä, niitä pitäisi kuitenkin tarkastella myös samankaltaisina ilmiöinä. Jos tyttöjen ympärileikkauksen kaikki muodot on Suomessa kielletty, silloin pitäisi myös kriittisesti tarkastella muita sukuelinten muokkaukseen liittyviä toimenpiteitä, kuten intiimikirurgiaa tai länsimaissa muodissa olevia nuorten sukuelinten lävistyksiä.

6.2 Onko Suomen laki riittävä

Suurin osa haastatelluista oli kuullut, että tyttöjen ympärileikkaus on Suomessa kielletty. Hälyttävää oli kuitenkin se, että kieltö ei ollut kaikkien tiedossa tai että Suomen lainsäädännöllä ei katsottu olevan ratkaisevaa merkitystä ympärileikkauspäätösten kannalta. Lainsäädäntö kyllä pakottaa ihmiset miettimään asiaa ja Suomen lakeja halutaan kunnioittaa, mutta viime kädessä tärkeimmäksi nähtiin kuitenkin ihmisissä itsessään tapahtuva asenteenmuutos lisäntyneen ymmärryksen kautta.

Lainsäädännön ohella haastatellut näkivät ruohonjuuritason valistustyön, erityisesti maahanmuuttajataustaisten henkilöiden itsensä antamana, erittäin tärkeänä. Ympärileikkauksesta ei haluta luopua yksin, vaan asialle toivotaan laajempaa yhteisön hyväksyntää ja tukea. Tällä hetkellä Suomessa tarvetta ympärileikkaukseen ei ehkä ole, mutta yhteisön painostaessa leikkaus voi tulla ajankohtaiseksi.

Myös aikaisemmassa kotimaassa tyttöjen ympärileikkaus saattaa olla kielletty. Mutta esimerkiksi Sudanin lainsäädäntö kieltää selkeästi vain faraonisen, ei pienempiä ympärileikkauksia. Eräs mies toteasi, että Sudanissa laki kieltää täysin tyttöjen ympärileikkauksen tekemisen maaseudulla perinteisten kättilöiden toimesta, mutta sen sijaan lievemmät leikkaukset pyritään medikalisoimaan: ”He neuvovat ihmisiä lopettamaan, mutta jos ihmiset vaativat ympärileikkausta, heidän pitää tuoda tyttärensä sairaalaan lääkärin leikattaviksi.” Suomessa maahanmuuttajien mielissä saattaakin kaikkia ajatus siitä, että laki kieltää faraonisen leikkauksen, mutta pienempien ympärileikkausten osalta tilanne sen sijaan jää epäselväksi. Maahanmuuttajille täytyykin selkiyttää sitä, mitä Suomen nykyinen lainsäädäntö tarkoittaa. Suomessa olisi syytä harkita myös erillistä lakia, joka selkeästi kieltäisi kaikki tyttöjen ympärileikkauksen muodot. Tällöin on kuitenkin aiheellista ottaa tarkasteluun myös esimerkiksi nuorten sukuelinten lävistyksiset ja mahdolliset muut sukuelinten muokkaukseen liittyvät toimenpiteet.

Tutkimuksen aikana muutama haastateltu on tuonut esiin epäilynsä siitä, että tyttöjä olisi viety kotimaihin ympärileikattavaksi. Nämä epäilyt ovat perustuneet useimmiten kuulopuheisiin eikä niitä ole voitu varmasti todentaa, ei edes tässä tutkimuksessa mukana olleen nuoren tytön kertomusta (ks. luku 4.3). Tyttöjen ympärileikkausten mahdollisuus on kuitenkin olemassa. Osa haastateltavista on selkeästi kertonut, että he eivät aio tehdä tyttärilleen mitään, osa on epävarmoja ja osa tekee todennäköisesti ”sunna-leikkauksen”, mikäli palaa kotimaahansa. Tyttöjen ympärileikkaamisessa ei ole kysymys pelkästään vanhempien vaan myös nuorten tyttöjen omista toiveista. Tyttöjen kohdalla asenteiden ja läh-

tökohtien erilaisuus suhteessa ympärileikkaukseen oli erityisen selvä. Nuorten maahanmuuttajatyttöjen joukossa voi olla ympärileikattuja ja ympärileikkamattomia sekä ympärileikkauksen kannattajia ja vastustajia. Suomen olosuhteissa ympärileikkaus on saattanut lykkääntyä ja nuoret tytöt ovat varttuneet ikään, jossa he itse pohtivat leikkauksen merkitystä omalle elämälleen.

Monelle luopuminen omasta ja tulevien tyttärien ympärileikkaamisesta on varmaan helppoa, mutta osa pohtii edelleen varsinkin pienempien leikkausten tarpeellisuutta. Kuten tässä tutkimuksessa olleen nuoren tytön esimerkki osoittaa, ympärileikkauksesta voi tulla nuorelle itselleen myös tärkeä identiteetin rakentamisen väline. Nuorten tyttöjen kasvun ja identiteetin tukeminen siten, että ympärileikkausta ei enää nähtäisi välttämättömänä, on yksi pohdintaa vaativa kysymys myös suomalaisessa kouluterveydenhuollossa. Mutta samalla on otettava huomioon myös se mahdollisuus, että suomalaisessa ympäristössä puhe ympärileikatuksi tulemisesta voi olla myös nuoren irtiottokeino omasta perheestä.

Terveydenhoitajien ja lääkäreiden on tärkeä ottaa ympärileikkaus esille ennen kesälomia, jolloin perheet usein vierailevat kotimaassa tai muualla Afrikassa ja Arabian niemimaalla. Länsimaissa asuvat sukulaiset yleensä hyväksyvät sen, että tyttöä ei ole ympärileikattu. Sen sijaan kotimaassa asuvien isovanhempien, tätien, aviomiehen sukulaisten ja muiden sukulaisten painostus ympärileikkaukseen on tullut esiin haastatteluissa. Suomessa asuvat maahanmuuttajat ovat yleensä todenneet, että täällä ihmiset ovat ymmärtäneet ympärileikkausten haitallisuuden eivätkä enää näe sitä tärkeäksi. Afrikassa tyttöjen ympärileikkausperinne on sen sijaan edelleen vahva, vaikka muutosta on sielläkin tapahtumassa.

6.3 Puhumisen vaikeus

Ympärileikkauksesta puhuminen on monella tasolla vaikeaa. Ympärileikatut naiset eivät haastatteluissa mielellään puhuneet ympärileikkauksen aiheuttamista kärsimyksistä. Monet naiset eivät yhdistä kipujaan ja muita ongelmiaan ympärileikkaukseen vaan näkevät niiden olevan kaikille naisille yhteisiä. Välittömästi tai välillisesti ympärileikkaukseen liittyvä kipu nähdään pitkälti tytön ja naisen elämään kuuluvana asiana, josta ei erityisesti valiteta. Yksi syy tähän voi olla, että omaa äitiä, vanhempia tai kulttuurista ei haluta syyllistää.

Nuoret tytöt ovat saattaneet puhua ympärileikkauksesta muiden tyttöjen kanssa ja nuoret miehet vastaavasti kavereidensa kanssa. Lisäksi tietoa on saatu internetistä, kirjoista ja videoista sekä keskustelemalla uskonnollisten opettajien kanssa. Ympäri-

leikatut naiset ja tytöt kertoivat haastatteluisa kuitenkin usein, että he eivät koskaan olleet puhuneet tai kysyneet asiasta edes omalta äidiltään tai että he eivät olleet käsitelleet koko asiaa kenenkään kanssa ennen haastattelua. Mennyt on mennyttä eikä tapah- tunutta voi enää muuttaa (vrt. Johansen 2002, 325-326). Asiaa on psyykkisesti raskasta käsitellä ja aihetta haluttaisiin mieluiten välttää. Kaikista koke- mistaan kärsimyksistä huolimatta haastatellut naiset näyttivät olevan varsinaisia selviytyjiä.

Suomessa huomio ympärileikkauksikysymyksissä on pitkälti keskittynyt somalialaisiin naisiin. Tässä tut- kimuksessa on kuitenkin haastateltu myös muihin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvia naisia ja miehiä ympärileikkaukseen liittyvistä kysymyksistä. Tämä on merkittävää ennaltaehkäisevien toimenpiteiden kannalta. Afrikassa, missä seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset ovat pitkälti tabuja, naiset ja miehet eivät yleensä ole avoimesti keskustelleet tyttöjen ympärileikkauksesta keskenään. Tämän vuoksi myöskään Suomeen muuttaneet naiset ja miehet eivät todellisuudessa tiedä toistensa ajatuksista ja toiveista tyttöjen ympärileikkaukseen liittyen. Tämä voi johtaa siihen, että ”muiden”, joko naisten tai miesten, uskotaan haluavan jatkaa perinnettä, vaika todellisuudessa näin ei olisikaan.

Kirjallisuudessa on usein esitetty, että tyttöjen ympärileikkausperinteen jatkuvuus johtuisi miesten vaatimuksista. Tässä tutkimuksessa kuitenkin sekä miehet että naiset ovat yhtäläisesti halunneet lopet- ta ainakin faraoniset ympärileikkaukset. Maahan- muuttajanaisille ja -miehille tulisikin löytää yhteisiä keskustelufoorumeita, joissa he voisivat keskustella ympärileikkaukseen liittyvistä kysymyksistä, esimer- kiksi ympärileikkauksen merkityksestä tai merkityk- settömyydestä avioitumisen kannalta. Tämä on ollut yksi keskeisistä ehdotuksista myös Ruotsissa tehdys- sä tutkimuksessa – puutteellinen kommunikaatio naisten ja miesten välillä on vahvan, tyttöjen ympä- rileikkauksia vastustavan mielipiteen muodostumisen esteenä (Johnsdotter et al. 2001, 48-49).

Puhumisen vaikeus tyttöjen ympärileikkauksesta korostuu entisestään Suomessa, missä tyttöjen ympä- rileikkaus on kulttuurisesti vieras perinne ja myös lai- ton toimenpide. Haastatellut eivät yleensä olleet kos- kaan keskustelleet tyttöjen ympärileikkauksesta suo- malaisen terveydenhuoltohenkilökunnan kanssa. Eräs nuori tyttö selitti sitä vaikeutta, mikä ympärileik- kauksesta puhumiseen liittyy: ”Suomalaiset eivät ymmärrä yhtään eivätkä ollenkaan hyväksy ympä- rileikkausta. He hämmästyvät, jos sana ympärileikkaus mainitaan. Ne luulevat, että sä olet joku handicap!”

Monet haastatelluista ovat katsoneet, että henkilö- kunta ei tiedä tarpeeksi tyttöjen ympärileikkauksesta tai ympärileikkattujen naisten hoidosta. Jotkut naiset

ovat tuoneet esiin sen, että heidän ongelmiaan ei ymmärretä eikä heitä tutkita riittävän huolellisesti, koska vaivat tulkitaan terveydenhuollon työntekijöi- den taholta helposti ympärileikkauksesta johtuviksi. Naiset ja tytöt välttävät gynekologisia tutkimuksia, eikä tutkimusten tarkoitusta myöskään ymmärretä riittävän hyvin. Gynekologi nähdään tarpeellisena lähinnä vain avioituneiden ja synnytysissä olevien naisten kohdalla. Nuoret naiset eivät aina tienneet esimerkiksi avausleikkausten mahdollisuudesta ja eduista. Koska tytöt eivät välttämättä tule itse kysy- mään avausleikkauksesta tai pyytämään sitä, tervey- denhoitajien ja lääkärin tulisikin ottaa asia auto- maattisesti puheeksi ja tarjota sitä. Terveydenhoito- henkilökunnan jatkuva kouluttaminen ympärileik- kauksikysymyksissä on erittäin tärkeää.

Ympärileikkattujen naisten hoidon ja ympärileik- kausten ennaltaehkäisyn kannalta asian tekee vai- keaksi se, että naiset eivät ole yleensä katsoneet tar- vitsevansa erityistä neuvontaa tai he saattavat vältel- lä asiaa toteamalla, että asia ei ole heille vielä ajan- kohtainen. Ympärileikatuille naisille asia tulee ajan- kohtaiseksi usein vasta avioitumisen yhteydessä, ras- kauden ja synnytyksen aikana sekä silloin, kun per- heeseen on syntynyt tyttölapsi. Vastaavasti miehet joutuvat ottamaan asiaan kantaa lähinnä avioitumi- sen yhteydessä ja mietittäessä vaimon mahdollista avaamista sekä tyttölapsen syntyessä. Suomessa asut- taessa asia saattaa ajankohtaistua vasta vierailtaessa kotimaassa. Tämän vuoksi neuvontaa ja ohjausta tuleekin tarjota säännöllisesti. Jos asia ei ole tällä hetkellä ajankohtainen, saatu informaatio ei kiinnos- ta. Mutta vuoden kuluttua tarvetta tietoon voikin olla ja tällöin sitä pitäisi olla myös saatavilla.

Nuoret ympärileikatut tytöt eivät halua erottua muista suomalaisista tytöistä ja tällöin koululuokas- sa ympärileikkauksista keskusteleminen voi leimata muutamit oppilaat negatiivisesti. On myös mahdol- lista, että luokan tyttöjen joukossa on sekä perinteen vastustajia että kannattajia. Olisikin parempi, että ympärileikatuille ja ympärileikkausta harjoittavista yhteisöistä tuleville tytöille järjestettäisiin omia kes- kusteluita asiasta esimerkiksi terveydenhoitajan kans- sa. Ympärileikkaus kannattaa nivoa yleiseen terveys- tietoon, esimerkiksi keskusteluun kuukautisista ja muista kasvuun liittyvistä kysymyksistä. Koulun täy- tyisi osaltaan neuvoa ja auttaa myös ympärileikkaus- ta mahdollisesti kannattavia ja toivovia tyttöjä ym- märtämään, että ympärileikkaus ei ole tarpeellinen vahvan oman identiteetin rakentumisen kannalta.

Haastateltavat korostivat ympärileikkauskeskuste- lun tärkeyttä maahanmuuttajien keskuudessa ja tie- don levittämistä myös lähtömaihin. Ympärileik- kausta harjoittavista yhteisöistä tulleiden omaa aktii- visuutta ymmärryksen lisäämisessä painotettiin usein. Tämä on tärkeää myös jatkossa Suomessa

ennaltaehkäisevää työtä suunniteltaessa ja toteutettaessa. Maahanmuuttajayhteisöjen sisällä tehtävä ruohonjuuritason työ ja tiedon levittäminen kulttuurisesti ymmärrettävällä tavalla on hyvä lähtökohta keskustelun heräämiselle ja pitempiäaikaiselle asenteenmuutokselle.

Nyt tehdyissä haastatteluissa ei yleensä selkeästi vastustettu mediassa käytävää julkista keskustelua asiasta, mikä tuntui jossain määrin yllättävältä. On mahdollista, että julkinen keskustelu on toistaiseksi Suomessa ollut niin vähäistä ja osalla haastatteluista suomen kielen taito on niin huono, että se ei ole kantautunut heidän korviinsa. Muista Pohjoismaista saatujen kokemusten perusteella tyttöjen ympärileikkauksiin liittyvään julkisuuteen on kuitenkin syytä suhtautua tietyllä varovaisuudella (ks. Johnsdotter 2002). Tyttöjen ympärileikkaus -kysymystä voidaan pahimmillaan käyttää aseena maahanmuuttajia vastaan, ja sensaatiomainen julkisuus voi vaikeuttaa asiasta keskustelemista yhteisöissä.

7. POIKIEN YMPÄRILEIKKAUKSESTA

Poikien ympärileikkausasia lisättiin haastatteluteemoihin ajankohtaisuutensa vuoksi: Kuopiossa vuonna 2001 ilmi tulleet, kotioloissa tehdyt muslimipoikien epäonnistuneet ympärileikkaukset aloittivat keskustelun, jonka seurauksena sosiaali- ja terveysministeriön työryhmässä alettiin pohtia ratkaisuja ei-lääketieteellisten poikien ympärileikkausten järjestämiseksi Suomessa. Tässä tutkimuksessa tehtyjen haastattelujen aikana haluttiin kartoittaa maahanmuuttajaperheiden näkemyksiä poikien ympärileikkausten tarpeellisuudesta sekä niihin liittyvistä ongelmista ja toiveista. Poikien ympärileikkaus oli luontevaa nostaa esiin tyttöjen ympärileikkauksen yhteydessä ja joissain tapauksissa se aiheena motivoi ylipäättään haastatteluun suostumiseen. Poikien ympärileikkaus näyttäytyi perheiden näkökulmasta oikeastaan akuutimpana ja suurempana huolenaiheena kuin tyttöjen ympärileikkaus.

Lähes kaikki haastatellut lähtömaasta, uskonnosta, sukupuolesta ja iästä riippumatta toivat vahvasti esiin sen, että poikien ympärileikkaus on välttämätön ja tärkeä toimenpide. Erityisesti somalialaiset ja sudanilaiset korostivat uskontoon ja terveyteen liittyviä syitä. Etiopialaiset, eritrealaiset ja nigerialaiset haastatellut sen sijaan korostivat terveyden ohella puhtauteen ja hygieenisyyteen liittyviä syitä. Muina syinä haastatellut mainitsivat kulttuuriset ja sosiaaliset syyt. Eräs nigerialainen nainen totesi poikien ympärileikkauksesta omassa kotimaassaan:

Luulen, että useimmilla alueilla lähes 80 prosenttia miehistä on ympärileikattu. Koska muuten nauretaan ja kritisoidaan koulussa tai kun mennään

uimaan. En ole koskaan tavannut ketään, jota ei olisi ympärileikattu, kristittyä tai muslimia.

Myös sudanilaisten mukaan Sudanissa kaikki pojat ympärileikataan, sekä muslimit että kristityt. Eräs sudanilainen mies arveli, että sudanilaiset naiset eivät menisi naimisiin ympärileikkaamattomien miesten kanssa. Eräs etiopialainen mies puolestaan selitti, että pojan ympärileikkaaminen on välttämätön hygienian sekä sosiaalisen hyväksynnän vuoksi:

Miehille tämä leikkaus ei ole ongelma, en ainakaan ole kuullut sellaisesta. Nimenomaan hygienian vuoksi se on hyvä. Leikkaisin pojan 7–8 vuoden ikäisenä. Leikkaan pojan Suomessa yksityisesti tai sitten lähettän hänet Etiopiaan. Etiopiassa on häpeä, jos miestä ei ole ympärileikattu. Kun on vaikka uimassa ja toiset näkevät, he nauravat...

Haastatellut naiset ja miehet ovat kertoneet kotimaissa tehdyistä omien poikien ja sukulaisten ympärileikkauksista, jotka on voitu tehdä perinteisesti (mahdollisesti ilman puudutusta) tai hygieenisissä sairaalaolosuhteissa. Ympärileikkaaminen on ollut osa pojan normaalia elämää ja kasvua.

Ongelmalliseksi poikien ympärileikkauttaminen on muuttunut Suomessa, jossa julkinen sektori ei juurikaan suorita ei-lääketieteellisiä poikien ympärileikkauksia. Jos maahanmuuttajaperheillä ei ole varaa yksityislääkäreiden tarjoamiin palveluihin, heidän vaihtoehtokseen jäävät poikien ympärileikkaaminen ulkomailla tai turvautuminen varsinkin kesäisin kodeissa kiertävien, usein ulkomailta tulleiden ympärileikkaajien palveluihin. Haastatellut ovat kertoneet joko omakohtaisista tai kuulemistaan tapauksista, joissa pojat on ympärileikattu Suomessa kodeissa. Osa leikkauksista on sujunut hyvin, mutta osassa on seurauksena ollut vakavia komplikaatioita ja muita seuraamuksia. Tilanne on aiheuttanut haastatteluille isille ja äideille suurta epätietoisuutta, huolta ja ahdistusta. Eräs isoäiti antoi ymmärtää, että lapset on Suomessa jätetty viranomaisten taholta ikään kuin heitteille:

Pojat pitää ympärileikkauttaa, siihen on kulttuuriset, terveydelliset ja uskonnolliset syyt. Minulla on viisi lapsenlasta. He ovat kaikki poikia ja täällä Suomessa. Heidän leikkaamisensa on välttämätöntä. Lapsia ei pidä leikata kotona, koska Suomessa ei ole tapana leikkauttaa lapsia kotona. Emme ole Afrikassa. Valtion täytyy avustaa poikien ympärileikkauksessa.

Eräs äiti puolestaan kertoi turhista yrityksistään saada pojalleen ympärileikkaus terveyskeskuksen kautta ja jo epätoivoiselta tuntuvasta tilanteestaan:

Poikien ympärileikkaus on pakollinen ja hyvä tehdä, islam vaatii sitä. Ja myös terveydelliset syyt. Jos poikaa ei leikata, se on terveysriski. Minulla on kaksi poikaa. Toisella on ollut useita virtsatietulehduksia. Kerroin lääkärille, että hänet pitää ympärileikkauttaa, mutta hän ei vielääkään suostunut. Mielestäni ympärileikkaus auttaisi paljon tässä tapauksessa. Poika pitää leikata syntymän jälkeen hyvin pienenä, koska kivun tuntemus on silloin vähäistä ja haava paranee nopeasti. Mutta pojan voi leikata 10-vuotiaaksikin asti. Minulla on nyt suuri ongelma, koska yksi poika on nyt 10-vuotias ja hänet pitäisi ehtiä leikata. Leikkaisin missä tahansa, missä hänet vain voi leikata. Olen valmis maksamaan niin paljon kuin minulla on siinä vaiheessa rahaa. Tänä kesänä halusin leikkauttaa kotona, mutta ympärileikkaaja ehti jo lähteä.

Vanhemmat ovat tuoneet esiin sen, että pojan ympärileikkauksen turvallisuus, kivuttomuus ja hygieenisuus ovat heille ensisijaisen tärkeitä toiveita, ja sen vuoksi leikkaus mieluiten tehtäisiin Suomessa sairaalaolosuhteissa. Eräs isä kertoi keskustelleensa edellisenä kesänä terveydenhoitajan kanssa poikien ympärileikkaukseen liittyvistä asioista, ja häntä oli varoitettu kotona leikkaamisen riskeistä:

Poikien ympärileikkaus on uskonnollinen vaatimus, jota pitää noudattaa uskonnollisista ja terveydellisistä syistä... Leikkauttaisin pojan mieluiten sairaalassa. Suomen lakeja pitää noudattaa ja kunnioittaa. Olen käytännössä viime kesänä ja ennenkin tavanut kotileikkaajia. Olen nähnyt, miten pieni lapsi laitetaan olohuoneen pöydälle ja leikataan siinä. Minä en ymmärrä näitä isiä, jotka antavat leikkauttaa poikansa tällä tavalla. Miten he voivat ottaa tällaisen riskin? Kyseessä on poikalapsen arvokkain ruumiinosa. Miten ne voivat antaa ”ikkunasta” tulevan, tuntemattoman ja epämääräisen leikkaajan leikata? Leikkaajan, jota kukaan ei tunne, ja jonka osaamista ja pätevyyttä ei pystytä tarkistamaan. Itse haluan leikkauttaa lapseni steriilisti leikkaushuoneessa.

Emme asu Afrikan viidakossa tai maalla. Poika täytyy leikkauttaa sellaisessa paikassa ja sellaisten ihmisten kanssa, jotka ottavat vastuuta jatkohoidosta, jos tulee komplikaatioita, verenvuotoa tai infektioita. Nämä vanhemmat eivät kunnioita lasten ihmisoikeuksia. Minun kallein asia ovat minun lapseni. On erittäin tervetullutta, jos jollain tavalla pystyisin helpottamaan heidän elämäänsä. Jos on olemassa joku yhdistys tai kunta, mistä saisin apua ja tukea, olen valmis maksamaan osan leikkauksesta. Mutta olen valmis myös itse kustantamaan leikkauksen yksityisellä lääkäriasemalla, vaikka se on vaikeaa.

Vaikka osa vanhemmista on kritisoinut kodeissa tehtäviä ympärileikkauksia, se saatetaan joissain olosuhteissa nähdä viimeisenä mahdollisuutena. Esimerkiksi eräs isä kertoi, kuinka hän oli halunnut ja yrit-

tänyt leikkauttaa oman poikansa lähisairaalassa:

Mutta he eivät ole halunneet leikata, koska he eivät arvosta uskonnollisia vaatimuksiamme... Olen valmis maksamaan. Mutta minun mielestä on oikeudenmukaisempaa leikata lapset kunnallispalvelujen kautta, riippuen vanhempien varallisuudesta. Jos tähän ongelmaan ei löydetä ratkaisua, vanhemmilla ei ole vaihtoehtoa.

Poikiensa ympärileikkauksen suhteen vanhemmat joutuvat punnitsemaan mielessään erilaisten vaihtoehtojen välillä ja tekemään vaikeita ratkaisuja. Eräs äiti kertoi oman tarinansa:

Olen leikkauttanut kaksi poikaani. Leikkasin, koska oli välttämätöntä leikata – se on uskonnon vaatimus. Useita kertoja olen pyytänyt lääkäriltä, sekä terveysasemalta että sairaalasta. Muistaakseni soitin 3–4 kertaa ja tiedustelin mahdollisuutta leikkauttaa poikalapseni sairaalassa. Olen saanut kielteisen vastauksen. Minusta oli vaikea hyväksyä tätä. Pojat oli pakko leikata jollain tavalla, mutta he eivät antaneet minulle vaihtoehtoja.

Sitten kuulin vuonna 1995 tuttavilta, että Suomessa oli leikkaaja. Ja leikkautin lapseni kotona. Mielestäni leikkaaja käytti puudutusta ja steriilejä välineitä. Molemmat lapset kärsivät, koska leikkaaja lupauksestaan huolimatta ei hoitanut asiaa loppuun. Hän lupasi kontrollikäynnin kahden vuorokauden kuluttua leikkauksesta, hänen piti hoitaa haavaa. Mutta leikkaaja ei tullut ja kolmantena päivänä yhdellä lapsella ei tullut virtsaa ja toisen penis oli turvonnut. Yritin tavoittaa leikkaajaa, mutta en tavoittanut. Oli pakko viedä lapset hoitoon ja vein heidät sairaalaan.

Leikkaaja oli arabialainen lääkäri Ruotsista. Hän näytti todistuksen laillisuudesta. Lapset olivat viikon sairaalahoidossa. Sairaalassa lapsille annettiin yleispuudutus, haava puhdistettiin ja annettiin antibioottia tiputuksen kautta. Viikon sairaalahoidon jälkeen tuli vielä muutama polikliininen kontrollikäynti. Puolitoista vuotta tapahtuman jälkeen poliisi otti yhteyttä ja kysyi, miksi olin tehnyt tämän rikoksen. Selitin asiat omasta näkökulmastani ja yritin kertoa poliisille, että lääkärit eivät suostu leikkaamaan ja että uskonto vaatii. Poliisi kertoi, että tämä ei ole laillista Suomessa ja olet tehnyt rikoksen. Lähiaikoina tulee oikeudenkäynti ja hän kehotti etsimään asianajajan. Tähän asti en ole vielääkään saanut haastetta. En ole varannut asianajajaa. Tärkeämpää on nyt tällä hetkellä, että pojat ovat terveitä.

Minulla on vielä yksi poika, jota ei ole leikattu. Minä toivon, että hänet leikattaisiin laillisella tavalla sairaalassa. Toivon kaupungin tai Suomen valtion apua. Olen kunnan muslimi ja poikavauva tulee leikata. Toivon jotain ratkaisua, koska minäkään en halua lapsilleni ongelmia. Pojat pitää leikkauttaa syntymästä 10 ikävuoteen mennessä. Olisin mielellään mennyt yksityisen lääkärin vastaanotolle, jos vain olisi rahaa. Kotimaassa leikatulla pojallani ei

ollut ongelmia. Minun äitini oli silloin läsnä ja hän päätti, että pojat leikataan sairaalassa. Ei ollut mitään ongelmia. Olen valmis maksamaan pojan leikkauksesta 500 markkaa (noin 83 euroa).

Vanhempien on ollut vaikea ymmärtää sitä, miksi heistä tulee suomalaisten viranomaisten silmissä ”rikollisia” vain sen seurauksena, että he ovat yrittäneet järjestää lapselleen ympärileikkauksen, jota he itse pitivät välttämättömänä ja tarpeellisena lapselleen. Ja tämä tilanteessa, jossa viranomaiset eivät ota vastuuta leikkausten järjestämisestä turvallisissa ja valvotuissa olosuhteissa. Kodeissa leikkaaminen on sinänsä ollut kotimaassa myös tavallista. Mikäli pojan ympärileikkaaminen Suomessa ei onnistu, pojat saatetaan leikkauttaa ulkomailla, esimerkiksi kotimaassa tai sukulaisten luona lomailtaessa. Matka kotimaahan maksaa, mutta siellä itse leikkaus on edullinen. Etiopialaisen naisen mukaan leikkaus kotimaassa maksaa noin kymmenen euroa. Somaliäiti kertoi poikansa leikkauttamisesta:

Leikkaus pitää tehdä sairaalassa, koska Suomessa vaaditaan näin – se on vähemmän kivulias ja tulehdusriski on pienempi. Minulla on yksi poika ja hänet on leikattu. Minä olen leikkauttanut poikani lomalla ollessa Keniassa. Olen vienyt lapseni Keniaan nimenomaan leikkausta varten. Jos minulle tulee lisää poikalapsia, olen valmis leikkaamaan ja maksamaan jopa 2000 markkaa (noin 330 euroa).

Haastatellut maahanmuuttajavanhemmat kokevat ei-lääketieteellisten poikien ympärileikkausten tekemisen vaikeuden julkisessa terveydenhuollossa loukkaavaan heidän yhdenvertaisuuttaan. Mikäli poikia ei ympärileikata suomalaisissa sairaaloissa, vähävaraisten vanhempien pojat ovat vaarassa altistua kivuliaille ja epähygieenisissä olosuhteissa tehdyille ympärileikkauksille. Muutamit somalimiehet ovat korostaneet sitä, että poikien ympärileikkaustilanteen selkiyttäminen Suomessa on heille myös ihmis-oikeus- ja tasa-arvokysymys: tyttöjen ympärileikkausten rinnalla keskusteluissa tulisi kiinnittää huomiota myös poikien tilanteeseen. Kuten eräs isä toteasi: ”Jos vain keskitytään tyttöjen ympärileikkauksen lopettamiseen eikä poikien ympärileikkausta sallita, somalialaiset käsittävät että täällä vastustetaan uskonnonvapautta.” Poikien ympärileikkauksen kytkemistä oikeuteen harjoittaa omaa uskontoaan ja toisaalta pelkoa uskonnonvapauden rajoittamisesta kuvastaa erään isän toteamus, ”onko seuraava askel se, että täällä ei saa enää edes rukoilla”.

Poikien ympärileikkauksikysymyksen selkiytymättömyys Suomessa näyttää ainakin jossain määrin vaikeuttavan tyttöjen ympärileikkauksen ehkäisyä. Ainoastaan yksi nuori tyttö ihmetteli sitä, miksi poikien ympärileikkaus sallitaan, jos tyttöjen ympärileikkaus on samalla kielletty. Haastatellut ovat yleis-

sesti olleet valmiita myös maksamaan poikien ympärileikkauksesta. Arviot siitä, kuinka paljon he olisivat valmiita maksamaan, ovat vaihdelleet tavallisimmin noin 100 eurosta 500 euroon. Eräs mies kertoi tuttavastaan, joka oli maksanut lapsensa leikkauttamisesta yksityisellä lääkäriasemalla 900 euroa, ja piti sitä liian kalliina. Pojat haluttaisiin leikkauttaa mahdollisimman pienenä, mutta kuitenkin ennen kymmentä ikävuotta.

8. LOPUKSI

Tämän tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että vuoden 1994 jälkeen ympärileikkauksien suhteen on tapahtunut huomattavan suuri muutos. Tuolloin somaliäidit olivat melko varmoja tyttäriensä ympärileikkauttamisesta ja yli puolet naimattomista naisista oli epätietoisia asiasta. Jo tuolloin oli havaittavissa siirtyminen faraonisista leikkauksista lieviin ympärileikkauksiin, mutta aineistossa oli myös faraonisen ympärileikkauksen ja ympärileikkaustyyppi II:n kannattajia. (Ks. Mölsä 1994.)

Tämä kehitys antaa toivoa siitä, että ympärileikkauksiperinteestä luovutaan vähitellen kokonaan. Tyttöjen ympärileikkausta ei pidetä enää itsestäänselvytenä, joka kaikkien pitää käydä läpi. Asenteiden muutokseen ovat vaikuttaneet monet seikat kuten koulutuksen ja tietoisuuden lisääntyminen. Naiset ja miehet ovat tietoisia varsinkin faraonisten ympärileikkausten aiheuttamista terveyshaitoista, eikä omia tai vaimon ja siskon kärsimyksiä haluta enää siirtää omille tyttärille. Euroopassa afrikkalaisen naisen asema on myös muuttunut. Koulutuksen ja taloudellisen itsenäisyyden vuoksi naisen riippumattomuus aviomiehestä on vähentynyt. Naiset eivät enää usko ympärileikkauksen olevan avioliiton välttämätön edellytys, ja myös suurin osa miehistä on valmis menemään tai menee jopa mieluummin naimisiin ympärileikkaamattoman kanssa. Ympärileikkausta ei enää mitenkään yhdistetty tytön hyvyteen tai kunnialisuuteen.

Euroopassa vanhempiin ei kohdistu myöskään sosiaalisesta ympäristöstä painetta leikata tyttärensä. Kouluissa ympärileikkaamattomia tyttöjä ei kiusata, naapurit eivät huomauttele asiasta eivätkä myöskään sukulaiset Euroopassa yleensä vaadi ympärileikkausta. Sen sijaan kotimaassa käytäessä tai sinne takaisin muutettaessa tilanne saattaa olla erilainen ja vanhemmat sekä ympärileikkaamattomat tytöt altistuvat sosiaaliselle kritiikille. Tyttöjen ympärileikkauksiperinteen säilyttäminen saatetaan nähdä edelleen tärkeänä, koska se luo sosiaalista yhteenkuuluvaisuutta ja jatkuvuuden tunnetta.

Tärkeä asenteisiin vaikuttanut tekijä muslimiperheiden kohdalla on ollut islamilaisten johtajien kannan-

otot faraonisen ympärileikkauksen islamin vastaisuudesta. Jatkossa on kuitenkin seurattava Afrikassa ja afrikkalaistaustaisissa muslimiyhteisöissä käytävää keskustelua niin kutsutuista sunna-leikkauksista ja yritettävä löytää yhteistyössä islamilaisten uskonnollisten johtajien kanssa ratkaisuja siihen, kuinka myös näistä pienemmistä ympärileikkauksen muodoista voitaisiin luopua.

Poikien ei-lääketieteellisten ympärileikkausten ongelmallisuus Suomessa on suuri huolenaihe suurelle osalle afrikkalaistaustaisia maahanmuuttajia, ovatpa he sitten muslimeita tai muihin uskontokuntiin kuuluvia. On toivottavaa, että sosiaali- ja terveysministeriön huhtikuussa 2003 asettaman työryhmän selvitysten ja suositusten pohjalta nykyinen tilanne selkiytyy. Ainakin osalla maahanmuuttajavanhemmista poikien ympärileikkauksien ratkaisemattomuus näyttää vaikeuttavan tyttöjen ympärileikkauksen ehkäisytyötä Suomessa.

Kuten tämä tutkimus osoittaa, tyttöjen ympärileikkaus ei kosketa ainoastaan somalialaisia maahanmuuttajia tai muslimeita. Otoksen pienuuden vuoksi saadut tulokset eivät ole millään tavoin yleistettävissä saman etnisen taustan jakaviin ihmisiin ja jatkossa onkin syytä jatkaa tutkimusta ympärileikkauksien myksistä näiden ja muidenkin ryhmien keskuudessa. Samoin Suomessa tehtävässä valistustyössä on jatkossa aiempaa aktiivisemmin otettava huomioon myös muut kansalaisuudet kuin somalialaiset ja muihin uskontokuntiin kuin muslimeihin kuuluvat. Lisäksi maahanmuuttajamiesten kouluttaminen ja mukaan ottaminen ennaltaehkäisevään työhön on jatkossa erittäin tärkeää. Ympärileikkaustilanteen suhteen on oltava jatkuvasti hereillä, sillä kysymykset vähemmistöasemasta, identiteetistä ja uskonnon määrittelyistä voivat yllättävälläkin tavalla tiivistyä tyttöjen ympärileikkauksien ympärille.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Ensisijaiset lähteet

Haastatteluaineisto: 28 nauhoitettua haastattelua ja 3 täytettyä haastattelulomaketta.
Aineisto tekijän hallussa.

Muut lähteet ja kirjallisuus

Abdalla, Raqiya Haji Dualeh 1982. *Sisters in Affliction: Circumcision and Infibulation of Women in Africa*. London: Zed Press.

Dorkenoo, Efua & Elworthy, Scilla 1992. *Female Genital Mutilation: Proposals for Change*. London: Minority Rights Group.

Gruenbaum, Ellen 2001. *The Female Circumcision Controversy: An Anthropological Perspective*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Hakola, Päivi 1996. Kun sukupuoli on terveystriippi: Tutkimus terveyden ja hyvinvoinnin ehdoista Suomessa asuvien somalialaisten pakolaisnaisten keskuudessa. *Kansanterveystieteen pro gradu –tutkielma*. Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1996:19.

Johansen, R. Elise B. 2002. *Pain as a Counterpoint to Culture: Towards an Analysis of Pain Associated with Infibulation among Somali Immigrants in*

Norway. *Medical Anthropology Quarterly* 16(3): 312–340.

Johnsdotter, Sara 2002. *Created by God: How Somalis in Swedish Exile Reassess the Practice of Female Circumcision*. Lund: Department of Sociology, Lund University.

Johnsdotter, Sara & Carlbom, Aje & Geesdiir, Asha Omar & Elmi, Ali 2001. *Som Gud skapade oss: Förhållningssätt till kvinnlig omskärelse bland somalier i Malmö*. Socialstyrelsen.

Kauneus ja terveys 2003. *Intiimikirurgia*.
Kauneus ja terveys 2/2003: 88–90.

Lightfoot-Klein, Hanny 1989. *Prisoners of Ritual: An Odyssey into Female Genital Circumcision in Africa*. New York: The Haworth Press.

Mölsä, Mulki 1994. *Tyttöjen ympärileikkauksen hoito ja ehkäisy Suomessa*. Helsinki: Stakes.

Nisula, Tapio & Rastas, Anna & Kangaspunta, Kristiina 1995. *Perinteen puhtaus ja somali-identiteetti: Pakolaistytöt kulttuurinsa vaalijoina*. *Nuorisotutkimus* 13(2): 18–29.

Roald, Anne Sofie 2001. *Women in Islam: The Western Experience*. London: Routledge.

LIITE 1

TYTTÖJEN YMPÄRILEIKKAUSTEN TERVEYSHAITAT

Ympärileikkauksen seuraukset vaihtelevat tekotavan, olosuhteiden ja leikkaajan (esimerkiksi ikä, näkökyky, taidot, käytetyt välineet) mukaan (ks. esim. Mölsä 1994).

Välittömät seuraukset

- anestesian puutteen aiheuttama kipu
- verenvuoto
- äkkinäisen verenvuodon ja kivun aiheuttama shokki
- steriloimattomien välineiden aiheuttama jäykkäkouristus
- läheisten elinten kudosaauriot (virtsaputki, virtsarakko, vaginan seinämät, Bartholinin rauhanen, peräaukon seutu)
- lähes aina virtsaumpi (useita päiviä)
- steriloimattomien välineiden aiheuttama haavan ja virtsaputken tulehdus, joka saattaa levitä virtsarakkoon ja munuaisiin
- kuume ja verenmyrkytys
- kroonistuvien virusinfektioiden tartunta steriloimattomista välineistä (hiv, B- ja C-hepatiitit)
- luunmurtumat, jotka johtuvat vastaan taistelevan tytön taltuttamisesta
- verenvuodon, verenmyrkytyksen tai shokin aiheuttama kuolema

Pitkäaikaisseuraukset

- verenvuodon aiheuttama anemia
- lantion alueen tulehdukset (PID)
- haavan parantumisen hidasta (anemia, aliravitsemus, infektio)
- kuukautiskivut
- kuukautisveri jää kohtuun
- epäsäännölliset kuukautiset
- ulkosynnyttymien kystat (rakkulat) ja märkäpesäkkeet
- ulkosynnyttimien keloidiarvet, jotka aiheuttavat emättimen ja virtsateiden tukkeumia
- gynekologinen tutkimus ja katetrointi mahdoton tai kivulias
- psykologisia ongelmia (posttraumaattinen stressi, painajaiset, ahdistus, masennus, psykoosi, neuroosit, käytöshäiriöt, psykosomaattiset sairaudet)
- seksiin liittyviä ongelmia (yhdyntäkipu, sukupuolinen kylmyys, parisuhdeongelmat, orgasmiongelmat, vaginaalinen yhdyntä voi

- olla mahdoton)
- hedelmättömyys johtuen munajohtimien tukkeutumasta ja tulehduksesta
- fisteiden takia virtsan tai ulosteen valuminen emättimen kautta kontrolloimattomasti
- uusiutuvat ja krooniset virtsatietulehdukset
- virtsaamisvaikeudet, virtsan pidätyskyvyttömyys ja virtsatiekivet
- ulosteen pidätyskyvyttömyys
- krooniset virusinfektiot (hiv, B- ja C-hepatiitit)

Synnytyshaitat (erityisesti infibulaatioon liittyen)

- synnytyksen hidastuminen
- synnytyspelot
- kudosten repeytyminen joustamattomien arpikudosten takia
- repeämien ja viiltojen tulehdukset
- verenmyrkytys
- jäykkäkouristus
- (kuolemaan johtava) verenvuoto
- fistelit (avanteet)
- synnytyksen seurannan vaikeus
- katetroinnin vaikeus
- tarpeettomat keisarileikkaukset

Vastasyntyneen ja lapsen ongelmia

- synnytyksen pitkittyessä hapenpuute, jonka seurauksena voi olla kuolema tai aivovaurio
- kroonisten infektioiden siirtyminen äidiltä lapselle
- lapsen pään vaurioituminen avaamisen yhteydessä

LIITE 2

HAASTATTELURUNKO

naiset ja tytöt

KokoNainen-projekti / Ihmisoikeusliitto
haastattelunumero:
syksy 2002
pvm:

Taustatiedot

1. Syntymämaa ja -paikka
2. Ikä, syntymävuosi

3. Siviilisääty
4. Koulutustausta
- onko luku- ja kirjoitustaitoinen
5. Ammatti (Somaliassa ja Suomessa)
6. Suomeen tulon tausta (pakolaisuus, perheen yhdistäminen, muu)
7. Suomessa oloaika

Perhe ja lasten ympärileikkaukset

8. Keitä lähisukulaisia on Suomessa ja muualla Euroopassa
9. Lasten määrä ja sukupuoli
  - a) montako heistä Suomessa syntyneitä
  - b) kuinka moni kaikista lapsista (tytöistä ja pojista) on ympärileikattu
  - c) millainen leikkaus tytöille on tehty
  - d) missä ja minkälaisissa olosuhteissa tytöt ja pojat on ympärileikattu
-Somaliassa, Suomessa, jossain muussa maassa
-sairaalassa, kotona, ympärileikkaajan luona
  - e) oliko ongelmia leikkauksen aikana tai sen jälkeen

Naisen / tytön oma ympärileikkaus

10. Onko sinut ympärileikattu ja minkä tyyppinen ympärileikkaus sinulle on tehty (Jos ei ole vielä ympärileikattu, haluatko että leikataan ja minkä tyyppisen leikkauksen haluaisit)?
11. Minkä ikäisenä sinut on ympärileikattu?
12. Milloin, missä ja minkälaisissa olosuhteissa ympärileikkaus on tehty?
13. Kuka suoritti ympärileikkauksen?
14. Kuka päätti, että sinulle tehdään ympärileikkaus?
15. Olitko leikkauksen jälkeen tyytyväinen siihen, että sinut oli leikattu?

16. Mitä olisi tapahtunut, jos sinua ei olisi leikattu?
17. Mitä mieltä nyt olet siitä, että sinut on ympärileikattu? Jos voisit nyt valita, haluaisitko vielä että sinut ympärileikattaisiin? Minkä tyyppisen leikkauksen valitsisit nyt itsellesi? (Perustelut, miksi haluaisi tai miksi ei haluaisi.)
18. Onko joku lähisukulaisesi tai tuttavasi kuollut ympärileikkaukseen tai sairastunut vakavasti toimenpiteen johdosta?
19. Oliko sinulla ongelmia leikkauksen jälkeen; millaisia?
20. Onko sinulla tällä hetkellä ympärileikkauksen aiheuttamia ongelmia; millaisia?
21. Onko sinulla ollut gynekologisia vaivoja ja oletko hakeutunut niiden takia hoitoon?
22. Onko sinulle tehty avausleikkaus; kuka ja missä tehnyt?
23. Haluatko, että sinulle tehdään avausleikkaus; missä vaiheessa? Haluatko ja tarvitsetko neuvontaa avausleikkauksen suhteen?

Synnytys

24. Haluatko, että sinut ommellaan uudelleen kiinni (reinfibulaatio) synnytyksen jälkeen? Miksi pitää tehdä ja kuka tästä päättää?
25. Mitä mieltä olet siitä, että Suomessa ei suoriteta reinfibulaatiota?
26. Vaikeuttaako ympärileikkaus mielestäsi synnytystä? Millaisia kokemuksia sinulla on synnytyksistä Suomessa? Vertaile kokemuksiasi Suomessa ja kotimaassasi?
27. Oletko keskustellut hoitohenkilökunnan kanssa synnytykseen liittyvistä toiveistasi, esimerkiksi synnytystavasta ja kivun lievityksestä?
28. Jos voisit valita, kenet haluaisit ottaa mukaan synnytykseen?
29. Onko sinulla erityistoiveita synnytyssairaalaan ja -synnytystapahtumaan liittyen?

Suomalaisen terveydenhuoltohenkilökunnan suhtautuminen

30. Oletko tyytyväinen suomalaisiin terveyspalveluihin ja täällä saamaasi hoitoon?

31. Tietävätkö suomalaiset terveydenhoitajat, kätilöt ja lääkärit riittävästi ympärileikkauksen kulttuurisesta taustasta ja siitä aiheutuvista terveydellisistä haitoista?
32. Miten sinuun ympärileikkattuna naisena on suhtauduttu esimerkiksi gynekologisten tutkimusten yhteydessä? Onko suhtautuminen ollut luontevaa, hienovaraista ja kunnioittavaa vai koetko olevasi eksoottinen lääketieteellinen tapaus? Millaisia kokemuksia sinulla on ollut?
33. Välttätkö gynekologisia tutkimuksia ympärileikkausarven vuoksi; miksi (kipu, häpeä tai joku muu syy)?
34. Haluaisitko / olisitko tarvinnut erityistä neuvontaa ja tukea ennen avioitumista tai raskauden ja synnytyksen aikana?
35. Olisitko valmis osallistumaan vertaisryhmiin, joissa voisit keskustella ympärileikkauksen aiheuttamista ongelmista, peloista tai kysymyksistä samassa elämäntilanteessa olevien kanssa?
42. Kuka päättää lasten ympärileikkauksesta nyt kun olet Suomessa?
43. Miten Suomessa tai muissa länsimaissa asuvat sukulaiset suhtautuvat, jos tytärtä ei ympärileikata (ei edes sunnaa)?
44. Jos tyttöä ei ympärileikata, pitääkö se ottaa hänen kasvatuksessaan jotenkin huomioon? (Esimerkiksi jokin vaihtoehtorituaali, uskonnon sääntöjen tarkka noudattaminen tytön kunniallisuuden takaamiseksi, hunnuttautuminen?)
45. Mitä luulet muiden yhteisösi naisten ja miesten ajattelevan ympärileikkauksesta tänä päivänä?
46. Luuletko, että somalialainen / sudanilainen / etiopialainen jne. mies ottaa vaimokseen ympärileikkaamattoman naisen?
47. Jos palaat kotimaahan, aiotko ympärileikata tyttäresi ja millainen leikkaus silloin tehdään?
48. Oletko kuullut, että Suomessa asuvia afrikkalaisia tyttöjä olisi viety kotimaahan tai muualle ympärileikkattavaksi? Oletko kuullut, että tyttöjä olisi ympärileikattu Suomessa?

Ympärileikkauksaikaet / tytöt

36. Toivotko (haluatko), että tyttäresi ympärileikataan?
37. Minkä tyyppistä leikkausta toivot?
38. Mitä tarkoitat sunna-leikkauksella?
39. Perustelut: miksi ympärileikkaus on tärkeä?
  - uskonto
  - traditio
  - sosiaaliset syyt; tytön neitsyyden takaaminen, naimakelpoisuus, hyväksyntä
  - terveydelliset syyt
  - esteettiset syyt
  - naisen seksuaalisten halujen vähentäminen
  - miehen seksuaalisen nautinnon lisääminen
  - muuta?
40. Minkä ikäisenä tyttöjen ympärileikkaus pitäisi suorittaa?
41. Jos et halua ollenkaan ympärileikata tytärtä, perustelut; miksi ympärileikkauksesta (myös sunnasta) voi luopua?
  - uskonnolliset syyt
  - terveydelliset syyt
  - aikansa elänyt perinne jota ei enää tarvita
  - lainsäädäntö
  - ihmisoikeuskysymykset
  - muuta?
49. Oletko keskustellut tai pyytänyt apua ympärileikkaukseen liittyvissä asioissa esimerkiksi ystäviltä tai sukulaisilta Suomessa ja muualla?
50. Oletko keskustellut tyttöjen ympärileikkauksesta moskeijassa / kirkossa tai kysynyt neuvoa uskonnon asiantuntijoilta? Millaisia neuvoja olet saanut?
51. Onko moskeijassa tai muussa uskonnollisessa yhteisössä keskusteltu laajemmin tyttöjen ympärileikkauksesta? Missä moskeijassa / kirkossa yleensä käyt?
52. Oletko keskustellut tyttöjen ympärileikkauksesta suomalaisen hoitohenkilökunnan tai sosiaalityöntekijöiden kanssa? Millaisessa tilanteessa?
53. Minkälaista keskusteluapua kaipaisit ja kenen kanssa keskustelisit mieluiten (suomalainen työntekijä, uskonnollinen asiantuntija, sukulaiset, ystävät, muu etniseen yhteisösi kuuluva nainen)?
54. Haluatko yksityistä neuvontaa vai mieluiten ryhmäkeskusteluja (naisten omat ryhmät, naisten ja miesten sekaryhmät, omat ryhmät etnisen taustan mukaan)?

Ympärileikkaukset / pojat

55. Onko poikien ympärileikkaus välttämätön? Miksi?
56. Minkä ikäisenä poika tulisi ympärileikata?
57. Miten aiot / haluaisit toteuttaa poikien ympärileikkauksen, jos heitä ei vielä ole leikattu?
-yksityislääkäri Suomessa tai muualla Euroopassa
-kodeissa Suomessa kiertävä ympärileikkaaja
-lomalla esimerkiksi Afrikassa
-muu tapa
(Perustelut)
58. Jos poikasi on ympärileikattu Suomessa, onko siitä aiheutunut hänelle terveydellisiä ongelmia tai oletko muuten tyytymätön hänelle tehtyyn leikkaukseen? Kerro tarkemmin.
59. Jos poikasi on ympärileikattu Suomen ulkopuolella, onko siitä aiheutunut hänelle terveydellisiä ongelmia tai oletko muuten tyytymätön hänelle tehtyyn leikkaukseen? Kerro tarkemmin.
60. Oletko kuullut, onko Suomessa asuvissa maahanmuuttajaperheissä ympärileikattu poikia kodeissa? Oletko kuullut mahdollisista ongelmista?
61. Paljonko olet valmis maksamaan yhden pojan ympärileikkauksesta?

Naisten ympärileikkaus ja suomalainen yhteiskunta

62. Miten suomalaiset ”kadunmiehet” ovat suhtautuneet sinuun ympärileikattuna naisena (onko herjattu, huudeltu, kommentoitu, kyselty)?
63. Miten koet julkisen keskustelun (mm. lehdet, tv) naisten ympärileikkauksesta?
64. Tiedätkö, että tyttöjen ympärileikkaus on Suomessa ja muissa länsimaissa kielletty?
65. Mitä mieltä olet siitä, että Suomen lait kieltävät tyttöjen ympärileikkauksen?
66. Luuletko, että nämä lait vaikuttavat siihen, leikkaavatko Suomessa asuvat afrikkalaiset tyttärensä?
67. Miten mielestäsi Suomessa kannattaa toteuttaa tyttöjen ympärileikkausta ehkäisevää työtä?
68. Onko sinulla kiinnostusta ja halua osallistua ympärileikkausta vastustavaan työhön Suomessa?